

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографски)

на

XVII^{то} обикновено Народно събрание.

Първа извънредна сесия.

II заседание, срѣда, 11 юний 1914 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. д-ръ И. Момчиловъ, въ 3 ч. 30 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)
Г. секретарь ще прочете списъка на г. г. народни прѣдставители.

Секретарь д-ръ Ф. Симеоновъ: (Прочита списъка.
Отсъствуватъ г. г. народни прѣдставители: Мехмедъ Джелалъ Абединъ, Иванъ Багаровъ, Цанко Бакаловъ, Милко Бечовъ, Павелъ Геннадиевъ, Дѣлчо Георгиевъ, Георги Данаиловъ, Георги Димитровъ, Гочо Димовъ, Василъ Димчевъ, д-ръ Симеонъ Кехлибаровъ, Маринъ Ковачевъ, Ангелъ Кундалевъ, Александъръ Малиновъ, Христо Марковски, Никола Марчевъ, Владимиръ Молловъ, Данаилъ Моневъ, Колю Недѣлковъ, Василъ Николовъ, Тодоръ Носевъ, Адамъ Нейчовъ, Константинъ Панайотовъ, Петъръ Панайотовъ, Александъръ Пенчевъ, Стефанъ Петковъ, Тодоръ Петровъ, д-ръ Еню Разкоповъ, Елхемъ Рухи Сабри бей Салимовъ, Иванъ Симеоновъ, Илия Стоевъ, д-ръ Никола Стойчевъ, Пою Табаковъ, Константинъ Торлаковъ, Якимъ Ушевъ, Хашимъ бей, Никола Хитровъ, Александъръ Христовъ, Талиятъ х. Хюсеиновъ, Крумъ Чапрашиковъ и Илия Януловъ)

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателя г. д-ръ Сава Ивановъ)

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Отъ направената провѣрка се оказа, че отъ 244 народни прѣдставители, присѣдствуватъ 202. Има палице нужния кворумъ.

Обявявамъ заседанието за открито.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, съобщавамъ на г. г. народни прѣдставители, че прѣседателството е разрѣшило отпуски на слѣдующитѣ г. г. народни прѣдставители:

На бургазкия народенъ прѣдставител г. Владимиръ Молловъ — 2 дни, начина отъ днесъ, 11 т. м.

На пловдивския народенъ прѣдставител г. Стефанъ Петковъ — 1 день, за днесъ.

На народния прѣдставител г. д-ръ Христо Георгиевъ — 3 дни, начина отъ днесъ, по болестъ.

На русенския народенъ прѣдставител г. Константинъ Панайотовъ — 4 дни, начина отъ днесъ.

На шуменския народенъ прѣдставител г. Талиятъ Мехмедъ х. Хюсеиновъ — 6-дневенъ отпускъ, начина отъ днесъ.

Двама народни прѣдставители — г. Арнауловъ и г. Паскалевъ — искатъ отпускъ за по-дълго врѣме, какъвто може да имъ разрѣши само народното прѣдставителство. Затова ще попитамъ г. г. народни прѣдставители, желаятъ ли да дадатъ 12-дневенъ отпускъ, начина отъ 16 того, първо, на народния прѣдставител г. Димитъръ Арнауловъ. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Разрѣшава се.

Търновскиятъ народенъ прѣдставител г. Паскаль Паскалевъ иска 15-дневенъ отпускъ, начина отъ 13 того. Които г. г. народни прѣдставители сж съгласни да му се даде този отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Разрѣшава се.

Постѣпилъ е отъ Министерството на войната законопроектъ за откриване желѣзнопътна училище при желѣзнопътната дружина и телеграфо-почтенско — при телеграфната дружина. Този законопроектъ ще се раздаде на г. г. народни прѣдставители и ще се тури на дневенъ редъ.

Постѣпило е едно питане отъ г. д-ръ Йосифъ Фаденхехтъ до г. министра на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве. Това питане ще се съобщи въ прѣписъ на г. министра и ще се помоли да отговори.

Н. Цановъ: И азъ имамъ едно питане, г. прѣседателю. Оставихъ го на масата на г. прѣседателя.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Пристѣпиме къмъ питанята.

Питане на старозагорския народенъ прѣдставител, г. Василъ Милевъ, къмъ г. министра на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ.

Тукъ ли е г. Милевъ?

Отъ лѣвицата: Нѣма го.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Друго питане къмъ г. министра на желѣзницитѣ отъ врачанския народенъ прѣдставител г. Георги Димитровъ.

Тукъ ли е г. Димитровъ?

Г. Димитровъ: Тукъ съмъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. Георги Димитровъ има думата, за да развие питането си къмъ г. министра на желѣзниците.

Г. Димитровъ: Г. г. народни прѣдставители! Питането, което отправихъ къмъ г. министра на желѣзниците, има слѣдното съдържание: (Чете)

„Поради недостатъчността на персонала по желѣзниците и пошитѣ, прѣдвиденото отъ закона право на едномѣсеченъ отпускъ въ годината е било постоянно ограничаване за маса желѣзничари и телеграфо-пощенски служащи прѣзъ миналитѣ години.

„Това право прѣзъ 1912 и 1913 г. поради войната, за мнозина отъ тѣхъ бѣ не само ограничено, но и съвършено отнето.

„По всичко се вижда, че и тая година на желѣзничаритѣ и телеграфо-пощенскитѣ служащи ще се дава отпускъ много ограничено, въпрѣки тѣхното крайно физическо и нервно изтощение.

„Между това, като се има прѣдъ видъ, че за тия държавни работници нѣма ваканции, нѣма празнична и недѣлна почивка, правото на отпускъ е отъ грамадно значение за запазване тѣхното здраве и тѣхната работоспособностъ.

„Отъ името на парламентарната група на работническата социалъ-демократическа партия питамъ г. министра на желѣзниците и пошитѣ и моля своерѣменно да ми отговори:

„1. Не намира ли за необходимо въ защита на работническото здраве и въ интереса на самата служба по желѣзниците и пошитѣ да се гарантира най-сетѣ редовното използуване отъ страна на желѣзничаритѣ и телеграфо-пощенскитѣ служащи прѣдвиденото имъ въ закона право на едномѣсеченъ отпускъ въ годината? и

„2. Какви мѣрки е взелъ или възнамѣрява да вземе въ тая посока?“

Къмъ това питане има да прибавя извѣстни свѣдѣния, които показватъ, че наистина използуването отъ отпускъ е съвършено ограничено. Така напр., въ Софийската станция, дѣто има общъ персоналъ близо 400 души, не сж се използували отъ отпускъ въ 1911 г. — една нормална година — 107 души, а сж се използували само 293 души, и то срдѣно по 25 дни въ годината, вмѣсто, по 30 дни. Пада се по 25 дни именно затуй, защото една частъ отъ тѣхъ — 43 души, сж се използували по болестъ съ по-дълъгъ отпускъ. Въ 1913 г. не сж се използували 211 души. Отъ 441 телеграфо-пощенски чиновници и служащи въ София използували сж се само 230 души. Азъ разполагамъ съ телеграми, които сега, по липса на врѣме, не ще чета, отъ които се вижда, че чиновникитѣ въ Софийската станция и въ извѣстни телеграфо-пощенски и желѣзнопътни станции не сж получавали отпускъ даже вслѣдствие на болестъ. Така, напр., имамъ телеграма отъ началника на станцията въ Пординъ; нѣколко пѣти се обръщалъ къмъ Дирекцията на желѣзниците и моли да бѣде освободенъ поне за 2—3 дена по болестъ; не го освобождаватъ. Цѣли 40 часа непрѣкъснато е работилъ въ станцията, безъ да му дадатъ замѣстникъ. Такива случаи има множество. Оправдаватъ ги съ обстоятелството, че нѣмало достатѣченъ персоналъ. Трѣбва да се изтъкне, че недаването отпускъ, тъй както законътъ прѣдвижда, на телеграфо-пощенскитѣ и желѣзнопътнитѣ служащи и чиновници, както и на желѣзничаритѣ, се отразява твърдѣ злѣ не само върху тѣхното здраве, но още и върху самата служба. Тѣй щото, врѣме е вече, чрѣзъ едно увеличение на персонала, да се гарантира прѣдвиденото въ закона право на единъ мѣсець отпускъ. Азъ съмъ длъженъ да привлѣка вниманието на г. министра на желѣзниците, че висшиятъ персоналъ желѣзничарски и телеграфо-пощенски се използува много редовно съ отпускъ; не само по единъ

мѣсець отпускъ ежегодно получава този персоналъ, но и по разни случаи, вслѣдствие на слабо неразположение и по други подобни поводи, тѣзи господа взематъ значителенъ отпускъ. За низшия персоналъ, обаче, този, който изнася всичкитѣ тежести на службата и който има най-голѣма нужда да се използува отъ отпускъ, този отпускъ не е гарантиранъ.

Ето защо, питамъ г. министра на желѣзниците, не намира ли за необходимо да се уреди окончателно въпросътъ за отпуска на желѣзничаритѣ и телеграфо-пощенскитѣ чиновници и служащи у насъ?

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. министърътъ на желѣзниците, пошитѣ и телеграфитѣ.

Министъръ Н. Апостоловъ: Г. г. народни прѣдставители! Работата не е така страшна, както и прѣдстави г. Димитровъ. Всички продължаватъ да се използуватъ отъ отпуски, и на широка нога, ако искате. Азъ имамъ цѣла статистика на използуванитѣ отпуски, било по едно, било по другото вѣдомство, сир., било за желѣзничаритѣ, било за телеграфо-пощенскитѣ чиновници. Ето, напр., да започна съ отпускитѣ разрѣшени прѣзъ 1912, 1913 и 1914 г. на чиновникитѣ по пошитѣ и телеграфитѣ. Тѣзи отпуски сж изчислени въ дни. Отъ тази статистика ще си направите едно заключение, дали прѣзъ послѣднитѣ години тѣзи чиновници не сж се използували съ своя отпускъ. За 1912 г. сж разрѣшени отпуски въ дни: на чиновници — 27.332, на служащи — 24.471, на куриери — 8.489. За 1913 г. сж разрѣшени отпуски въ дни: на чиновници — 25.245, на служащи — 24.779, на куриери — 7.142. За 1914 г., до 20 май, сж разрѣшени отпуски въ дни: на чиновници — 14.011, на служащи — 15.844, на куриери — 1.954. Сега, нѣма да си задавате голѣмъ трудъ да запомните цифритѣ, но който се интересува — г. Димитровъ е най-заинтересованъ отъ тая работа — ще направимъ едно сравнение и ще види, че и тази година, и лани, и по-лани, хората сж се използували отъ отпуски, и че се слѣдва единъ нормаленъ пѣтъ, съгласно закона. Вѣрно е едно, че вслѣдствие на заболѣване на чиновници въ извѣстна служба, отпускътъ е билъ съкратенъ, но много малко. Ако нѣкой е искалъ 30 дни отпускъ, споредъ закона, било му е дадено 20 или 25 дена; другитѣ петъ или десетъ дена сж били задържани, за да могатъ да се дадатъ на заболѣлитѣ чиновници, ония, които дѣйствиелно иматъ нужда отъ почивка.

У насъ, г. г. народни прѣдставители, и чиновникитѣ отъ телеграфо-пощенското вѣдомство сж се използували съ отпуски. Тѣ сж натоварени съ една работа, която не прѣзвипава тѣхнитѣ сили. Ето, азъ ще ви дамъ свѣдѣния, съ какви смѣни и колко врѣме работятъ нашитѣ чиновници прѣзъ денонощието, и колко врѣме почиватъ, а послѣ ще ви кажа и за други страни, по-голѣми отъ нашата, кждѣто, може би, службата е по-добрѣ уредена, съ колко дена отпускъ се използуватъ тѣзи чиновници. (Чете) „Съ недѣлна и празнична почивка се използуватъ всички чиновници и служащи, заети въ кашеларнитѣ и гшетата. Това право не засѣга заетия въ телеграфа, телефона и експедицитѣ персоналъ, поради естеството на тѣзи служби. Но затова нѣкъ заетитѣ въ тѣхъ чиновници и служащи иматъ значителна и дори завидна слѣдроботна почивка. Така, напр., работата въ телеграфа и телефона се извършва на двѣ и три смѣни дежурства. Чиновникитѣ работятъ така: 7½ часа на день, плюсъ половинъ дневна почивка, слѣдъ всѣки день работа. Ако днесъ, напр., чиновникътъ е билъ дежуренъ, работилъ е 7½ часа, на другия день си отпочива половинъ день. Туй е при двусмѣното дежурство. Когато има трисмѣно дежурство, ето какъ е наредено. Смѣнитѣ траятъ отъ 8 ч. до 1 ч., отъ 1 ч. до 7 ч. вечерта и отъ 7 ч. ве-

черята до 8 ч. сутринята. На всеки дежурен се пада тоже по 7½-часова работа в деня средно, плюс една 36-часова почивка след всяко дежурство. Значи, чиновниците, като работят 7½ часа на ден, 36 часа почиват. Туй нѣщо го нѣма даже и в другитѣ държави. У насъ в туй отношение, значи, почивката е много добръ уредена.

Въ Швейцария чиновниците иматъ право на максимален годишен отпускъ 21 денъ, и то за чиновници, които иматъ повече отъ 10-годишна служба; въ Белгия — 15 дни за всички чиновници и служещи; въ Франция — тоже 15 дни; а въ Германия — 21 денъ. У насъ чиновниците иматъ право на цѣль мѣсець отпускъ, но както казахъ отведѣ, понеже нѣкои чиновници сж заболѣли вследствие послѣдната война и службата страда, то, намѣсто да се дава отпускъ на всички, на здрави и болни безразлично, дава се отпускъ на заболѣлитѣ, а на здравитѣ се съкращава. И туй е дало поводъ на г. Димитрова да направи своето питане.

Сжщото нѣщо е и по желѣзницитѣ. Азъ тукъ имамъ сжщо една таблица за разрѣшенитѣ отпуски отъ 1912 г. до м. май 1914 г. включително на чиновницитѣ и служещитѣ по желѣзницитѣ. За 1911 г. има разрѣшени отпуски по болести, по домашни причини, на 3.963 души, които получаватъ мѣсечна заплата.

Н. Харлаковъ: Брой ги на часове — цифрата ще излѣзе по-голъма.

Министъръ Н. Апостоловъ: За 1912 г. е разрѣшенъ отпускъ на 4.439 души, за 1913 г. — на 4.784 души, а за 1914 г. до м. май — на 2.637 души. Като направимъ едно сравнение съ отпусцитѣ, разрѣшени за 1911 г., която е една нормална година, съ тѣзи на 1914 г., ще видете, че за 1914 г. отпусцитѣ не сж съкратени. Сжщото нѣщо става и за ония желѣзничари, които получаватъ надница.

Тѣй щото вкѣтъ, който се издава отъ крайната лѣвица, отъ г. Димитрова, който е, така да кажемъ, патентованъ прѣдставителъ на желѣзничаритѣ и телеграфо-пощенскитѣ служещи, е съвършено неоснователенъ. Отпускъ се дава на всички, които иматъ нужда. Ако е въпросътъ, вие да се явявате като единствени доброжелатели на чиновницитѣ и работницитѣ на служба по пошитѣ и телеграфитѣ и по желѣзницитѣ, то е другъ въпросъ. Но еднaкво и всички други партии мислятъ за здравето на държавнитѣ чиновници и служещи, както васъ, само, че вие давате нѣкакъ — така го схващамъ азъ, така се проглежда — една подкладка чисто партийна, че вие сте единички, които се грижите за здравето на ония, които сж поставени въ служба на държавата. То е общъ държавенъ интересъ, и ако има заболѣлъ чиновникъ, ние сме длѣжни при първо поискване да му разрѣшимъ отпускъ. Нѣма нужда, слѣдователно, да се проливатъ толкова много сълзи за нѣщо, което не е вѣрно.

Туй имахъ да кажа.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. Димитровъ! Доволни ли сте отъ отговора на г. министра?

Г. Димитровъ: Сигурно, г. министърътъ самъ не вѣрва на това, което говори, затуй, защото той много добръ знае, че всички тѣзи свѣдѣния, които му сж дадени, не изразяватъ самата истина.

Министъръ Н. Апостоловъ: Това е статистика.

Г. Димитровъ: Самиятъ министъръ на желѣзницитѣ знае много добръ, че персональтъ е недостатъченъ. Не веднѣжъ той самъ е констатиралъ това, заявявалъ е това на всички страни, говорилъ е, че

трѣбва да се увеличи персональтъ, че отпуски, по се дава именно затуй, защото нѣма достатъчно персоналъ.

Министъръ Н. Апостоловъ: Да, нѣма достатъчно персоналъ.

Г. Димитровъ: Това Вие сте говорили. И ако Вие прѣсмѣтнете тѣй, на дни, а както казватъ тукъ и на часове и минути, отпускѣтъ ще излѣзе много голѣмъ.

Но има едно нѣщо, г. министре. Въ тѣзи общи числа въ дни на отпуски, Вашиятъ подвѣдомственъ директоръ е турилъ и днитѣ на отпуски на голѣмитѣ чиновници, които сж по 3, 4, 6 мѣсеца въ годината и не се отнасятъ до желѣзничаритѣ и до телеграфо-пощенскитѣ дребни служещи, на които отпускѣтъ е незначителенъ или които нѣматъ никакъвъ отпускъ двѣ-три години наредъ. Азъ Ви давамъ свѣдѣния, които Вие можете да провѣрите. Въ най-голѣмата станция, София, Вие ще видите, 211 души не сж се ползвали отъ никакъвъ отпускъ.

Министъръ Н. Апостоловъ: Здрави сж и не сж искали да се ползватъ отъ отпускъ. И щомъ като е здравъ, какъ ще се ползува отъ отпускъ?

Г. Димитровъ: Тукъ имамъ телеграми, които можете да прочетете, отъ болни Ваши чиновници и служещи, които не сж получили отпускъ, защото нѣмало кой да ги замѣсти. Съ този отпускъ, който Вие давате, Вие идете да покажете, че само работническата социално-демократическа партия защитава желѣзничаритѣ и телеграфо-пощенскитѣ служещи. Вие не само не ги защитавате, но и не изпълнявате закона по отношение на тѣзи служещи. Тѣ иматъ право на единъ мѣсець отпускъ, а Вие, вмѣсто да имъ го дадете и да го гарантирате, казвате, че тѣзи хора работятъ 7½ часа на денъ и иматъ слѣдъ това 36 часа свободни. Отъ дѣ вземахте тѣзи свѣдѣния?

Министъръ Н. Апостоловъ: Отъ службата.

Г. Димитровъ: Лѣжатъ Ви.

Министъръ Н. Апостоловъ: Свѣдѣнията сж съ подписа на поддиректора.

Г. Димитровъ: Менѣ не ми важи подписътъ: истината е по-горѣ отъ подписа на поддиректора.

Отъ дѣсницата и дѣсния центъръ: А-а-а!

Г. Димитровъ: 36 часа почивка има за онѣзи чиновници и служещи, които 24 часа непрѣкъснато дежурятъ, работятъ. Значи, единъ денъ и цѣла нощъ за тѣхъ се дава. За тѣхъ се дава тази почивка, за която Вие говорите, а не за ония, които сж работили 7½ часа. Въ сжщностъ, средното работно врѣме по желѣзницитѣ и пошитѣ, като се смѣтне и работата въ недѣлни и празнични дни, е 10½ часа; това Вие можете да провѣрите. При разглеждането на бюджета по Министерството на желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ, ние ще имаме случай да прѣдставимъ цѣлата тая картина на подожението, въ което се намиратъ желѣзничаритѣ и телеграфо-пощенскитѣ служещи. Свѣдѣнията, които сж Ви дали, не сж точни, и отговорътъ Ви очевидно не може да ни задоволи. Едно нѣщо става ясно, че министерството, изхождайки отъ интереса на самата служба и за да запази здравето на желѣзничаритѣ и телеграфо-пощенскитѣ служещи, е длѣжно да изпълни закона, като на всички желѣзничари и телеграфо-пощенски служещи се дава този прѣдвиденъ въ закона едно-мѣсеченъ отпускъ. Не направи ли министерството

това, то умислено тика цял един многохиляден персонал, от който държавата има такава колосална нужда, към физическо и духовно израждане и спира развитието и правилното функциониране на службата. Имате ли достатъчно персонал, назначете такъв. Вие в самия бюджет не предвиждате достатъчно средства за подобрене положението на железничарите, а се явявате със съвдъния неточни, съвдъния, които не отговарят на истината, за да оправдаете едно непоносимо положение на служачите по железниците и пощите.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Найденовъ да развие питането си отправено къмъ г. министра на железниците, пощите и телеграфите.

Н. Комановъ: Г. г. народни прѣдставители! Известно ви е, че отъ 1907 г. насамъ съществува съюзъ на българските земеделски кооперации. Кооперациите, както въ странство, въ Европа, така и у насъ иматъ за целъ да допринесатъ много нѣщо за подобрене на земеделството въ нашата страна, за набавяне нужния кредитъ на земеделците, за повдигане общо на производството въ страната. Въ това отношение кооперациите, както сж били полезни въ странство, така безспорно ще бждатъ полезни и у насъ, въ България. Безспорно, държавата е длъжна да подпомогне кооперациите въ тяхното развитие и управление, за да могатъ наистина да извършатъ съ достоинство работата отъ тяхъ работа. Въ другите държави, кооперациите биватъ подпомагани въ голѣма степенъ отъ самата държава, разбира се, и ето защо, виждаме, че въ цялия святъ тѣ сж доприносили твърдѣ много за подпомагане на земеделството. У насъ сжко сж допринесли и допринасятъ много още отъ началото на образуванетоъ имъ, откогато сж почнали да съществува. Държавата, казахъ, е длъжна да подпомогне кооперациите въ тяхното управление, ръководство и развитие. Ето защо, ние сме поддържали и поддържаме, че нашата държава трѣбва да има една кооперативна политика, такава, която да не спъва кооперациите, а винаги въ всеко отношение да ги подпомага, да ги улеснява. Държавата, прѣди всичко, ще трѣбва да улесни начина на ревизиране кооперациите, да подпомогне тяхния ревизорски институтъ, създаденъ отъ прѣди нѣколко години.

Г. г. народни прѣдставители! Прѣзъ 1911 г. кооперативниятъ съюзъ е ималъ свои ревизори, на които Дирекцията на железниците е издавала карти за безплатно пътуване, съ които да си послужатъ при ревизиране на дружествата. Такива карти сж били издавани на инспекторите на съюза прѣзъ двѣ години, доколкото си спомнямъ, а отъ миналата година насамъ такива карти на тѣзи работници на съюза не сж издавани, при всичко, че съюзътъ на кооперациите се е отнасялъ на нѣколко пъти до Дирекцията на железниците и отъ тамъ вече до респективното министерство. По едно време е било държано постановление отъ Дирекцията на железниците да бждатъ издавани карти за безплатно пътуване по железниците на ревизорите на съюза, но кой знае по какви причини, въ по-горната инстанция, това постановление е било суспендирано, и съюзътъ не е билъ удостоенъ съ карти за безплатно пътуване на неговите контролори. Съюзътъ се е отнесълъ на нѣколко пъти за сжщото нѣщо до Дирекцията на железниците, дори и до министерството, и винаги отъ тамъ е получавалъ отказъ.

Азъ знаа, че г. министърътъ на железниците, пощите и телеграфите може да ми отговори, че правилникътъ не разрешава този въпросъ. Но азъ искамъ да зная каква по-голѣма заслуга принасятъ на обществото толкова ежедневници, като в. „Дневникъ“, в. „Утро“ и други — да не ги изброявамъ сега

— кореспондентите и рапортъорите, на които се ползватъ съ безплатно пътуване по железниците?

Министъръ Н. Апостоловъ: Всички вѣстници безъ изключение се ползватъ.

Н. Комановъ: Толкова ли съюзътъ на кооперациите не е подпомогналъ за повдигането на нашето земеделство, или не е принесълъ такава обществена полза, каквато сж принесли тѣзи ежедневници, та тия послѣдните сж удостоени съ карти за безплатно пътуване по железниците, а на съюза на кооперациите се отказватъ такива?

Послѣ, разрешена бѣ по-рано, г. г. народни прѣдставители, и безплатна кореспонденция на Кооперативната банка съ кооперативните дружества; отъ известно време, обаче, насамъ тази кореспонденция не е безплатна. Кооперативната банка вече редовно плаща своите пощенски разноси, които вълизатъ, не ще съмнѣние, като на едно учрѣждение, което постоянно има работа съ дружествата, на нѣколко десетки хиляди лева.

Ние мислимъ, че сме прави, ако поискаме отъ г. министра на железниците, пощите и телеграфите да разреши безплатно пътуване по железниците на ревизорите при Кооперативния съюзъ, а сжко и безплатна кореспонденция на Кооперативната банка съ кооперативните дружества. Ето защо, азъ моля г. министра на железниците, пощите и телеграфите да ми отговори, по какви причини досега не е разрешено и не мисли ли въ бждше да разреши, издаванетоъ на такива карти за безплатно пътуване по железниците на контролорите при Кооперативния съюзъ и безплатна кореспонденция на Кооперативната банка съ кооперативните дружества.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. министърътъ на железниците, пощите и телеграфите.

Министъръ Н. Апостоловъ: Г. г. народни прѣдставители! Касае се за карти за безплатно пътуване на инспекторите на кооперациите и безплатна телеграфо-пощенска служба на сжщите кооперации. Азъ не мога да издавамъ карти за безплатно пътуване, защото това, което се иска, не е прѣвидено въ правилника. Този правилникъ азъ съмъ го заварилъ, и ако се измѣни, разбира се, ще мога да давамъ такива карти. Правите упрекъ, че такива карти давамъ на вѣстниците и че вѣстниците не принасятъ по-голѣма полза отъ кооперативните земеделски сдружавания. Това е въпросъ, по който вие можете да имате едно гледище, а ония господа, които сж въ ложата на кореспондентите — друго. Тамъ не е въпросътъ, а въпросътъ е въ слѣдующето: щомъ има единъ правилникъ, по силата на който министърътъ раздава карти за безплатно пътуване, той нѣма право извънъ тоя правилникъ да дава такива карти на тѣзи ревизори, за които говори г. Комановъ, за които не е прѣвидено въ правилника. Ако той имаше това право и не даваше — то е другъ въпросъ; но той нѣма такова право. До мене идва единъ пътъ този въпросъ, като по-горна инстанция, въ текущата работа на Министерството на железниците, и дирекцията изказа мнѣние, че не трѣбва да се даватъ тѣзи карти за безплатно пътуване, защото въ правилника не сж прѣвидени.

За безплатната телеграфо-пощенска служба работата стои така. По силата на специаленъ законъ до 18 мартъ т. г. кооперациите сж се ползвали съ безплатна телеграфо-пощенска служба; пощенските пислици — писма, колетни и пр. — сж били безплатни до тая дата, а слѣдъ нея само единъ отъ отдѣлите на тѣзи кооперации, именно застрахователниятъ остава да се ползува съ тази привилегия и слѣдъ годишния срокъ, по силата на чл. 22 отъ закона за

кооперативните сдружения. Недоразумение между Кооперативната банка и Дирекцията на пощите нямаше, а имаше едно недоумение само, да-ли застрахователният отдел на Кооперативната банка ще се ползува с безплатна телеграфна служба. Този въпрос се отнесе въ Министерския съвет и преди 8—9 дни Министерският съвет се произнесе, че телеграмите на този отдел трябва да се предават безплатно, и въпросът се разреши.

Тъй щото питането, което ми отправя г. Комановъ, е почти безпредметно: първият въпрос от питането му се урегулира от правилника, а вторият се урегулира от закона, а пък спорният пункт е разрешен с едно специално решение на Министерския съвет.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата народният прѣдставител г. Найденовъ Комановъ, за да каже доволен ли е отъ отговора на г. министра.

Н. Комановъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ и отъ по-рано прѣдвидѣхъ, че отговорътъ на г. министра ще бѣде такъвъ: „Правилникътъ не разрешава“. Но азъ питамъ, както и по-рано казахъ, какъ при сѣкия правилникъ и по-рано е разрешавано на ревизоритъ безплатно пътуване по желѣзниците?

Министъръ Н. Апостоловъ: Не е билъ сѣкиятъ правилникъ.

Н. Комановъ: Г. министре! Азъ не мога да разбера, какъ този правилникъ, който сте нареждали Вие или Вашитъ прѣдшественици, да не може да бѣде поправенъ въ това свое запрѣчение. Азъ мисля, че този правилникъ не е никаква непрѣодолима прѣчка. Когато се касае за доброто на страната, тъй да кажа, за създаване на извѣстни привилегии на единъ институтъ, който е билъ и ще бѣде полезенъ за нашата страна, азъ не мога да разбера, какъ тъй да не може да бѣде поправенъ правилникътъ въ тоя свой недостатъкъ, като се разреши на ревизоритъ на Кооперативния съюзъ безплатно пътуване по желѣзниците. Ще сж потребни двѣ или три карти. Ако нашата държава бѣде такава голѣма сѣкперница, когато ще има да се подобрява най-голѣмиятъ отрасълъ отъ нашия народенъ поминѣкъ, че да се сѣжи да даде двѣ или три карти за безплатно пътуване на ревизоритъ на Кооперативния съюзъ, азъ не зная какъ другадъ държавата ни ще бѣде полезна и изобщо ще прояви своята щедростъ за поддигането на нашия народенъ поминѣкъ! Ако, г. г. народни прѣдставители, виждаме тъй често да се устройватъ височайши влакове...

Министъръ Н. Апостоловъ: За това има специално питане и ще отговоря.

Н. Комановъ: ... и голѣмци отъ първа и втора величина пътуватъ безъ пари, азъ не мога да разбера, защо да не може да бѣде удостоенъ съюзътъ на кооперациитъ съ 1—2 карти за пътуване.

Министъръ Н. Апостоловъ: Повдигнете тоя въпросъ при разглеждане на бюджета, и ако всички партии се изкажатъ въ полза на Вашето мнѣние, ще измѣнимъ правилника. Така инцидентно не може да се разрешава.

Д. Драгиевъ: Измѣнете правилника, г. министре!

Н. Комановъ: Азъ мисля, че нѣма да се намѣри партия, която да е противъ това.

А. Димитровъ: Щастлива е България, щомъ министритъ ни ще измѣняватъ правилникитъ, споредъ волята на Народното събрание. Дано завинаги бѣде така!

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Стоянъ Омарчевски, за да развие питането си до г. министра на вътрѣшнитъ работи.

С. Омарчевски: Прочетете го.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Заповѣдайте, Вие да го прочетете.

С. Омарчевски: Г. г. народни прѣдставители! Азъ съмъ депозиралъ слѣдното питане къмъ г. министра на вътрѣшнитъ работи: (Чете)

„Въз основа на чл. 107 отъ конституцията питамъ г. министра на вътрѣшнитъ дѣла:

„1. Зная ли той, че общинскиятъ съветъ въ с. Сухатче, Бѣлослатинско, съ протоколъ № 18 отъ 18 декемврий 1913 г. е избралъ за кметъ на селото лицето Стоянъ Вутовъ, съ 10 гласа, и за неговъ помощникъ Иванъ Георговъ, съ 7 гласа, и че поменатитъ лица на 31 декемврий с. г. сж встъпили въ изпълнение на своитъ длѣжности и на 15 януарий 1914 г. бѣлослатинскиятъ околийски началникъ е откаралъ кмета Стоянъ Вутовъ въ Бѣла-Слатина и поставилъ за кметъ друго лице, безъ общинскиятъ съветъ да е произвелъ новъ изборъ за кметъ и помощникъ.

„2. Оттогава минаватъ петъ мѣсеци и произведениятъ за кметъ отъ началника заема тоя постъ.

„3. Ако всичко това не е извѣстно министру, защо чакъ по-скоро той не върне утвърденъ протокола № 18 отъ 13 декемврий 1913 г. и накаже околийския началникъ?“

Г. г. народни прѣдставители! Азъ самъ имамъ честта да срѣщна туй лице — Стоянъ Вутовъ — когато бѣлослатинскиятъ околийски началникъ го разкарваше въ навечерието на изборитъ за XVII-то обикновено Народно събрание въ Бѣла-Слатина и въ Враца. Какви сж били неговитъ съображения да върши туй, азъ не мога да зная, но онуй, което зная, е туй, че общинскиятъ съветъ още прѣзъ м. декемврий се е конституиралъ и е избралъ за кметъ Вутова и за неговъ помощникъ Иванъ Георговъ. Какви сж били съображенията на г. министра да не утвърди този законно произведенъ изборъ, ами чисто и просто началникътъ самъ — може-би г. министърътъ го е натоварилъ да направи това, не зная точно — е поставилъ за кметъ друго лице?

Това е моето питане, и моля да ми се отговори.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. министърътъ на вътрѣшнитъ работи.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Споредъ моитъ свѣдѣния, два пѣти сж ставали избори на постоянно присѣствие въ с. Сухатче, Бѣлослатинска околия. При първия изборъ, на 13 декемврий м. г., съ протоколъ № 18, върно е, че за постоянно присѣствие сж избрани: Стоянъ Вутовъ — за кметъ, съ 10 гласа, Иванъ Г. Стояновъ — за помощникъ, съ 7 гласа. На 14 декемврий, обаче, е станалъ още единъ изборъ, за който Вие, въ Вашето питане, не казвате, и сѣкиятъ съветъ, съ протоколъ № 19 избира Нецо Николовъ за кметъ и Цѣно Нешовъ за помощникъ, съ по 6 гласа. Книжката по тѣзи два избора сж били изпратени на 27 декемврий м. г. въ Врачанското окръжно управление, а на 29 били повърнати обратно на околийския началникъ, съ заповѣдъ, да свика съвета, за да се произнесе, кой отъ тия два протокола се поддържа отъ този съветъ — първиятъ ли, който е станалъ на 13 декемврий, или вториятъ, който е станалъ на 14 декемврий.

Бѣлослатинскиятъ околийски началникъ, намѣсто да изпълни тази заповѣдъ, както е искалъ окръжниятъ управителъ, самъ лично отишълъ на 14 януарий п. г. и съ протоколъ констатиралъ, че протоколъ № 18 отъ 13 декемврий се поддържа сега отъ 5 души съвѣтници, а протоколъ № 19 се поддържа отъ 6 души съвѣтници. Виждате, че има разпри между съвѣтниците отъ с. Сухатче, Бѣлослатинско. И заради туй той възстановилъ въ длъжностъ избрания съвѣтъ съ протоколъ № 19 отъ 14 декемврий м. г. До 1 май никакви книжа въ министерството не сж били постѣжени. Едва на 28 май п. г. книжата сж били изпратени въ Врачанското окръжно управление, заедно съ протокола № 14 януарий п. г. Въслѣдствие на това, на 30 с. м. окръжниятъ управителъ изискалъ да му се прѣдставятъ всичкитъ книжа по избора, за да може да се вземе едно рѣшение, или да се прѣдстави дѣлото въ Министерството на вжтрѣшнитъ работи за окончателно рѣшение. Досега въ това село управлява съставътъ на постоянното присѣствие, избранъ на 14 декемврий м. г., а не оный съставъ, който е избранъ съ протоколъ № 18 отъ 13 декемврий.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. Омарчевски! Доволни ли сте отъ отговора на питането Ви?

С. Омарчевски: Г. г. народни прѣдставители! Има оплакване и сега. Този околийски началникъ е изнудвалъ, може да се каже, съвѣта, защото е ходилъ еднѣжъ, дваждъ, триждъ да заплашва този или онзи общински съвѣтникъ, само да изкара такова постановление, каквото изнася на него.

Нѣкой отъ дѣсницата: Той бѣше вземалъ печата на общината и избѣгалъ. Нѣма го цѣла седмица.

С. Омарчевски: Фактътъ си е фактъ. Какъ единъ общински съвѣтъ току-така ще може да вземе днесъ едно постановление за единъ съставъ, а утрѣ друго постановление за другъ съставъ?

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Тѣ се каратъ, а ние сме виновни!

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Тукъ ли с г. Станчо Доневъ?

Отъ лѣвия центъръ: Нѣма го.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Александъръ Ботевъ, да развие своето питане къмъ г. министра на вжтрѣшнитъ работи.

А. Ботевъ: Г. г. народни прѣдставители! Омръзало ни е вече да правимъ питаня и запитвания.

Отъ дѣсницата и дѣсния центъръ: А-а-а! (Ржкоплѣскане)

А. Ботевъ: Не ржкоплѣскайте. — Обаче, когато виждаме, че днешното управление на нашиятъ общини е подложено на нечуванъ тероръ отъ страна на околийскитъ началници, ние не можемъ да не правимъ питаня. (Ржкоплѣскане отъ лѣвия центъръ) И винаги, когато правимъ питаня, ние трѣбва да протестираме по най-енергиченъ начинъ противъ г. министра на вжтрѣшнитъ работи, който държи за околийски началници такива хора сжщински прѣстѣпници, сжщински разбойници. (Протести отъ дѣсницата. Ржкоплѣскане отъ лѣвия центъръ) Г-да! Докога ние ще търпимъ подобна гавра съ българскитъ граждани? Докогато околийскитъ началници ще тъпчатъ по такъвъ начинъ общинското самоуправление, докогато тѣ ще вършатъ произволи, докогава ние ще питае, ще питае и ще питае.

Б. Каракашевъ: Отъ тѣзи питаня друга сериозна работа не можемъ да вършимъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звѣни)

А. Ботевъ: На 9 февруарий т. г. осемъ души общински съвѣтници на Боянската селска община, Софийско, сж изказали недовѣрие къмъ кмета. Веднага всички книжа по бламирапето на кмета сж изпратени въ околийското управление, но и досега бламирапиятъ кметъ управлява съ четири души общински съвѣтници.

Х. Г. Поповъ: Това не е вѣрно.

А. Ботевъ: Питамъ г. министра: (Чете) „Първо, какво смѣта да направи, за възстановяване на законно постоянно присѣствие и, второ, какво наказание ще наложи на подвѣдомственитъ си полицейско-административни власти, които съзнателно тъпчатъ самоуправата на тази община и които съ това си дѣйствиe нанасятъ врѣди на общината, като я спѣвятъ въ изпълнение на задачата ѝ?“

Прочее, искамъ отговоръ отъ г. министра.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. министърътъ на вжтрѣшнитъ работи.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Че съвѣтниците се каратъ и бламиратъ помежду си, това не казвате, прѣскачате го, а само говорите за административнитъ чиновници. (Смѣхъ отъ дѣсницата и дѣсния центъръ) Азъ не мога да разбера, какво е това питане. (Възражение отъ лѣвия центъръ)

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звѣни)

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Отъ самото питане се вижда, че на 9 февруарий п. г. осемъ души общински съвѣтници отъ Боянската селска община, Софийско, сж изказали недовѣрие къмъ кмета. Кой ги е накаралъ? Околийскиятъ началникъ ли, окръжниятъ управителъ ли, или азъ?

А. Ботевъ: Съ тѣхна воля.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Значи, спорътъ е между тѣхъ. Е добръ, трѣбва да се разберемъ. Когато администрацията дойде да прави натискъ и да ги принуждава, да ги кара съ нѣкаква цѣль да сторятъ това — то е съвѣтъ друго. Но когато тѣ помежду си спорятъ и само създаватъ главоболни и на администрацията, вие тукъ се изправяте съ възеликание: „Омръзна ни вече да питае“. Недѣйте пита, защо питате?

А. Ботевъ: Не можемъ да търпимъ тия произволи.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Кой ги върши?

А. Димитровъ: Вашитъ околийски началници.

А. Механджийски: Ние не питае, защо общинскитъ съвѣтници сж си дали оставката, а питае, защо не е уважено тѣхното рѣшение.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звѣни)

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Книжата на общинския съвѣтъ сж били изпратени веднага по принадлежностъ — въ Софийското окръжно управление, което се е постарало да изслѣдва, какъ е станала тая оставка, защото неза-

доволнитѣ общински съвѣтници сѣщо така не сѣ стояли мирно, и тѣ сѣ се отнесли по надлежния редъ до администрацията. Ето какъ създаватъ главоболие на администрацията, вѣроятно, за да дадатъ материалъ на днешния запитвачъ да прави питане. За Боянската община никой отъ насъ не се интересува. Вие знаете, че въ Боянската община живѣятъ и граждани, живѣятъ и нѣкои народни прѣдставители, и тамъ не могатъ да се извършватъ насилия отъ страна на администрацията. Боянската община се вижда отъ София, тя е прѣдъ вапитѣ очи, и, слѣдователно, нѣма защо да обвинявате околийския началникъ, че е вършилъ прѣстѣпни дѣяния съ намѣрение да печели правителствени партизани. Тази бламация, съ прѣдписаніе № 3.250 отъ сѣщия мѣсецъ не е била уважена.

А. Ботевъ: Защо?

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Защото не сѣ били изпълнени прѣдписаніята, които изискватъ чл. чл. 49—52 отъ правилника за прилагане закона за селскитѣ общини. Прѣдписано е да се възстанови бламираніята кметъ въ длъжностъ, защото тѣй гласи чл. 49 отъ закона за селскитѣ общини.

Това е, което мога да отговоря по това свършено неоснователно питане. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Александъръ Ботевъ, да каже, доволенъ ли е отъ отговора на г. министра.

А. Ботевъ: Вие ржкоплѣскате на производитѣ на вашитѣ околийски началници. (Протести отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

И. Велчевъ: Ти си дивъ бе, не знаещъ какво говоришъ. Както си излѣзълъ отъ гората, така си доплѣлъ въ камарата. Човѣшки обноски нѣмашъ. Безсрамникъ! Да мълчишъ!

А. Димитровъ: Я го вържете да не говори!

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Тишина, г-да!

А. Ботевъ: Г-да! Никога не мога да бѣжа доволенъ отъ отговора на г. министра, защото той не ни обясни, кѣдѣ е вината, кой е причината, за да не бѣде установено законно присѣствие въ тази община. Осемъ души общински съвѣтници изказватъ недовѣрие на кмета, прави се бламация, обаче, административната властъ прѣчи, тормози, прави се на глуха, не чува, не иска да вижда, защото стариятъ бламиранъ кметъ е всинѣ съпартизанинъ. А общинскитѣ работи въ Боянската община стоятъ въ единъ застои. Азъ имамъ случай да говоря съ общински съвѣтници отъ туй село, които казватъ, че осемтѣ общински съвѣтници и днесъ твърдо стоятъ на своитѣ позиции — всички сѣ противъ кмета, обаче стариятъ кметъ, съ поддържката на околийския началникъ — навѣрно и съ поддържката на г. министра на вътрѣшнитѣ работи, щомъ като той не наказва околийския началникъ — . . .

Отъ дѣсницата: Хайде, холанъ!

А. Ботевъ: . . . и днесъ, по единъ най-прѣстѣпенъ начинъ, тѣпчатъ общинското самоуправление въ Боянската община. Това, г-да, е една система, и то система не само на правителството отъ третѣ либерални партии — то е било система и при управленията на други политически партии. Обаче ние, сдруженитѣ земледѣлци, които пледираме за авто-

номия на общинското управление, се възмушаваме противъ подобенъ начинъ на управление и протестираме противъ него, като искаме, щото общинското самоуправление да се не тѣпчи, защото знаете, че то е основата и на държавното конституционно управление.

Прочее, азъ не съмъ доволенъ отъ отговора на г. министра на вътрѣшнитѣ работи и, слѣдъ като разуча още по-обстойно въпроса, ще обѣрна моето питане въ запитване, за да изкарамъ на медалъ всички злоупотребления и всички золумлуци на софийския околийски началникъ. (Нѣкои отъ лѣвния центъръ ржкоплѣскавъ)

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. Георги Димитровъ! Слѣдва Вашето питане къмъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи.

Отъ крайната лѣвица: Ами ония до г. министра на финанситѣ?

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. министра на финанситѣ го нѣма сега тукъ.

Имате думата, г. Димитровъ, за да развиете питането си.

Г. Димитровъ: Г. г. народни прѣдставители! Това мое питане, отправено къмъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи, се отнася до прѣслѣдването на сръбски и други чуждестранни работници въ нашата страна. Въ послѣдно врѣме множество отъ тия сръбски работници, които работятъ въ фабрики, мини, кариери и други прѣдприятия, сѣ подложени на подобни прѣслѣдвания отъ нашата полиция. Такъвъ бѣше случаятъ съ 11-тѣ души работници вѣжари при гара Романъ, за които ние наврѣме направихме постѣпки прѣдъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи, и той се съгласи да останатъ тамъ да работятъ. Отъ свѣдѣніята, съ които разполагаме, излиза, че прѣслѣдването на сръбскитѣ работници у насъ сега е организирано систематично, като единъ отговоръ на прѣслѣдваніята на българския елементъ въ Македония. (Възражение и тропане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

И. Велчевъ: Не те е срамъ, българинъ си!

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни) Пазете нужното спокойствие, г-да.

Г. Кирновъ: На-ли имате конституция? На-ли сте либерали ужъ?

И. Велчевъ: Срамота е да говорите това!

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. Велчевъ! Права Ви бѣлѣжка.

И. Велчевъ: Прѣди всичко, българи сме. Нѣма да му дадемъ да говори такива работи въ парламента.

Г. Кирновъ: Кой знае, да-ли сте българи.

С. Налендеровъ: Г. прѣдседателю! Нѣма да му позволимъ да говори това въ парламента.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Пазете спокойствие, г-да.

Г. Димитровъ: (Отъ трибуната) Ние имаме право да правимъ питанія; слушайте, най-послѣ! Потърпѣте малко. Г. г. народни прѣдставители! Ние имаме прѣдостатъчно свѣдѣнія, почерпани отъ най-точни източници, за бруталнитѣ прѣслѣдвания на българския елементъ въ сръбска Македония. Ние, българскитѣ социалисти, сме посрѣщали съ най-голъмо

възмущение всички тия прѣслѣдвания на българитѣ въ Македония. И това сѫ нашитѣ другари социалъ-демократи, това сѫ сръбскитѣ организирани работници, които най-енергично се борятъ противъ сръбската официална властъ сръбчу тѣзи прѣслѣдвания надъ българитѣ.

И. Ангеловъ: Да, ама не се резилятъ като васъ. Дохождате въ камарата да защищавате тѣзи мерзавци! Не Ви е срамъ! Вие говорите отъ името на сръбското работничество.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни) Г. Ангеловъ! Не прѣсичайте.

И. Ангеловъ: (Къмъ г. Г. Димитровъ) Вие сте сърби.

Г. Кирковъ: Ти само крѣканъ.

И. Ангеловъ: Вие не ходихте да се биете, а азъ се бихъ. Не мога да допусна този господинъ да говори за сърбитѣ. Безсрамници!

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни) Моля тишина, г-да!

И. Ангеловъ: Не мога да прѣнеса да се говори въ парламента за сърби.

В. Коларовъ: Вие, защитницитѣ на българщината, ставате оржиде въ ржѣтѣ на сръбската буржоазия.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Прави Ви втора бѣлѣжка, г. Ангеловъ!

И. Ангеловъ: Можете да ми направите сто пѣти бѣлѣжка, изхвърлете ме, но азъ нѣма да допусна въ парламента да говорятъ такива работи за сърбитѣ.

В. Коларовъ: Кой сте Вие?

И. Ангеловъ: Азъ съмъ българинъ. Азъ нѣма да допусна на единъ народенъ прѣдставителъ да говори тукъ за сърбитѣ. Азъ съмъ се билъ съ тѣхъ.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни)

Г. Димитровъ: (Къмъ И. Ангеловъ) Ти ставашъ оржиде на сръбската буржоазия въ прѣслѣдванията и надъ българския елементъ.

И. Ангеловъ: На васъ ви плащатъ сърбитѣ.

Г. Кирковъ: Вие парламента нѣма да видите другъ пѣтъ, щомъ паднете отъ властъ.

И. Ангеловъ: Не ви е срамъ! И вие се бихте съ насъ.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, оставете оратора да говори. Какво значи това? Напозете спокойствие.

Г. Димитровъ: Г. г. народни прѣдставители! Нашето правителство и неговитѣ органи твърдѣ често цитиратъ . . .

Н. Харлаковъ: (Къмъ дѣсницата) Вие цитирате „Радничке новине“, които постоянно пишатъ за прѣслѣдванията на българитѣ отъ страна на сърбитѣ.

Г. Димитровъ: Г. г. народни прѣдставители! Когато нашитѣ другари, сръбскитѣ социалъ-демократи

въ своя вѣстникъ „Радничке новине“ изнасятъ всичкитѣ безобразия на сръбскитѣ официални власти въ Македония, тогава въ сръбската скупщина такива депутати като васъ ги наричатъ „прѣдатели“ и „подкупници на България“.

И. Ангеловъ: Нѣма да Ви слушаме. Вие сте платени да ги защищавате. (Излиза отъ залата)

Н. Харлаковъ: Васъ Ви плаща Гонадиевъ.

Отъ дѣсницата: А-а-а!

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни) Прави Ви бѣлѣжка.

Г. Димитровъ: Въ сръбската скупщина твърдѣ често сръбчу двамата социалъ-демократи депутати, които сѫ единственитѣ рѣшителни и открити противници на прѣслѣдването на българския елементъ въ Македония, се отправятъ подобни обвинения, както отъ тая страна сръбчу насъ: „Вие сте български оржиди, България Ви е платила Васъ“. Такъвъ езикъ сега държите и Вие. Е добръ, официалнитѣ органи на българското правителство цитиратъ често пѣти социалъ-демократическия органъ „Радничке новине“, това, което той изнася за безобразията въ Македония.

Ю. Юрдановъ: Сеѣки день.

Г. Димитровъ: Вие се позовавате на сръбската социалъ-демократическа партия. Е добръ, тя прѣдставлява и сръбскитѣ работници, които сѫ тукъ въ България, защото тѣ сѫ организирани. Тѣзи сръбски работници, дошли тукъ прѣдъ 5 години да търсятъ парче хлѣбъ и да работятъ, нѣматъ никаква вина.

Д. Тошковъ: Нека отиде българинъ въ Сърбия, че да видимъ.

Г. Кирковъ: Има такива.

Д. Тошковъ: Я ти иди да видимъ.

Г. Кирковъ: Сеѣки день мога да отида.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни) Тишина, г-да!

А. Стамболийски: Тонъ провинизъмъ и тамъ и тукъ прѣчи на народитѣ да се сближатъ. (Възражение отъ дѣсницата. Шумъ)

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни) Тишина, г-да! Ще вдигна засѣданнето, ако продължавате този шумъ.

С. Календеровъ: По-хубаво да го вдигнете, отколкото да слушаме този господинъ.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни) Вадете малко по-спокойни.

Г. Димитровъ: (Отъ трибуната) Тѣзи сръбски работници, които работятъ сега въ България, мирни и передѣчни граждани, които нѣматъ нищо общо съ политиката на сръбската официална властъ сръбчу българския елементъ въ Македония, тѣ днесъ сѫ подложени на прѣслѣдвания, като отговоръ на политиката на Сърбия въ Македония. Това е насаждаше на единъ опасенъ провинизъмъ въ нашата страна, това е раздухване на провинистическитѣ страсти между двата братски народи. Тия сръбски работници иматъ сжщото това право въ България.

както всички български граждани, да работят и да живеят, както и нашите български работници имат това право в Сърбия, Австрия и в дъния свят, като емигранти.

Г. Занковъ: Тъ вършат шпионажъ в България.

Г. Димитровъ: Ние искаме тия сръбски работници в България да бъдат гарантирани в своето съществуване.

Г. Занковъ: Ние имаме 300 хиляди бължани, идете в Сърбия да ги защитите.

Г. Димитровъ: Прѣслѣдвайки сръбските работници тукъ, вие давате само оръжие на официална Сърбия да прѣслѣдва българския елементъ в Македония. Такива патриоти сте вие, това ви е патриотизмътъ!

Г. Занковъ: Безъ да вършимъ това, тѣ ги прѣслѣдватъ. Прѣди всичко нѣма прѣслѣждане на сръбски работници.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни)

Г. Димитровъ: Азъ искамъ да изтъкна прѣдъ васъ този фактъ.

Г. Занковъ: Има прѣслѣждане на сръбски шпиони, разберете го.

Г. Димитровъ: Сръбските работници не сж шпиони.

Г. Занковъ: Нѣма да Ви позволимъ да говорите, когато защитавате сръбските шпиони. (Удря силно върху банката си)

Г. Кирковъ: Какъ нѣма да позволите! Кой си ти?

Г. Димитровъ: Шайкаджия отъ Македония.

Г. Занковъ: А ти кой си? Вие сте червени хулигани в парламента.

Г. Кирковъ: Стражари те избраха, а насъ народътъ ни избра. Нѣма да видишъ още единъжъ българския парламентъ.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, г. Кирковъ.

Г. Димитровъ: Прѣдвождаха разбойнически чети, а тукъ сж дошли да вдигатъ скандали. Ще разкриемъ вашитъ безобразия тепърва в този парламентъ, защото само разбойнически чети сте уреждали в Македония.

Г. Занковъ: Нѣма да ви позволимъ да защитавате сръбските шпиони.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни) Моля. Най-послѣ, ще взема мѣрки, г. Занковъ. Г. Бояджиевъ! Успокойте г. Занкова. Ако не можете да слушате, излѣзте на вѣнъ, г. Занковъ.

Министъръ П. Пешевъ: Г. прѣседателю! Трѣбваше да забѣлѣжите на оратора, че говори на единъ нашъ колега, че е игралъ разбойническа и шпионска роля в Македония.

В. Коларовъ: Вие не чухте, г. министре, когато насъ ни обаждаха, че сме били защитници на сръбските шпиони.

Г. Занковъ: Азъ искамъ да обясните, кога азъ съмъ игралъ разбойническа и прѣдателска роля.

Г. Димитровъ: Ние ще се разправимъ на тази тема.

Г. Занковъ: Азъ искамъ обяснения сега. Азъ протестирамъ, че ме наричатъ разбойникъ.

Г. Кирковъ: Дайте обяснение, че ние сме подкупници. Г. Занковъ — пардонъ, че Ви казвамъ господи — обяснете отъ кого сме подкупени.

Г. Занковъ: Нищо подобно не съмъ казалъ. Азъ не съмъ ви обвинявалъ в такова пѣщо, а казахъ, че защитавате шпионитъ. Азъ не Ви обвинявамъ в подкупничество и нищо подобно не съмъ казалъ.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. г. пародни прѣдставители! Невъзможно е на прѣседателството да схване нито всичките тия взаимни обиди, които се хвърлятъ отъ едната и другата страна, . . .

Г. Занковъ: Никого не съмъ обидилъ.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, не ме прѣсичайте. — . . . нито прѣседателството може да вземе мѣрки да защити вашата честъ. Вие започвате съ такива лични разправи, които идватъ в единъ шумъ до прѣседателството, безъ да е възможно то да схване туй, което вие говорите и да вземе мѣрки противъ онѣзи, които отиватъ противъ благоприличието и които прѣвърщатъ нашия парламентъ и разискванията въ едно печално зрѣлище. Много е мъчно да схвана обидитъ, които си хвърляте и да взема мѣрки. Азъ ви призовавамъ къмъ спокойствие и благоприличие. Не по този начинъ ще можемъ да издигнемъ гласа на възмущение, ако въ случая може да има възмущение противъ когото и да било и закъдѣто и да било за вършенитъ други потисничества и произволи. Ще чуя обясненията на г. Димитрова и ако пазите спокойствие, азъ нѣма да му позволя да обижда никого.

Г. Занковъ: Той вече обиди, искамъ обяснение.

А. Механджийски: (Възразява нѣщо)

Г. Занковъ: Ти мълчи!

А. Механджийски: Азъ да мълча! Та кой си ти, да мълча? Нѣмашъ право да ми казвашъ да мълча.

Отъ дѣсницата: Охо-о-о!

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни) Тишина, г-да!

Г. Кирковъ: Нашиятъ ораторъ трѣбваше да говори, а ония да мълчатъ.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Азъ прѣдполагамъ, че г. Димитровъ не е ималъ намѣренне лично да обиди г. Занкова.

Г. Занковъ: Азъ искамъ обяснение.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Ще Ви дамъ думата за обяснение.

Г. Занковъ: Не, сега искамъ, нѣма защо да обръщатъ парламента на арена.

Г. Димитровъ: За да приключимъ съ инцидента, азъ искамъ да кажа на г. Занкова и неговитъ колеги,

че моето дълбоко убъждение е, че тѣзи чети въ Македония, организирани редъ години, сж вършили разбойнически работи, и, ако иска, той самъ може да се отнесе лично до мене, да му дамъ достатъчно доказателства за това.

Г. Занковъ: Вие ме нарекохте такъвъ.

Г. Димитровъ: Не лично за Васъ говоря, а за четитѣ, въ които и Вие участвувахте.

Г. Занковъ: Азъ ще смета за нужно да потърся на друго мѣсто удовлетворение.

Г. Димитровъ: Добръ, заповѣдайте.

Г. Кирковъ: Потърсете.

Г. Димитровъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако ние излизаме въ защита на сръбскитѣ работници; това го правимъ, защото се касае до едни работници, а не до шпиони, не до агенти на чужди държави. Шпионитѣ не сж въ фабрицитѣ, а другагдѣ.

Г. Занковъ: Между тѣхъ-има и шпиони.

Г. Димитровъ: Това сж сръбски работници, за които българскитѣ капиталисти, българскитѣ фабриканти — това знае много добръ г. министъръ Радославовъ, като министъръ на вътрѣшнитѣ работи — се отнесоха съ молба до него да ги остави вѣременно да работятъ, защото тѣзи фабриканти иматъ нужда отъ тѣхъ.

Г. Кирковъ: Българскитѣ капиталисти.

Г. Димитровъ: Да, българскитѣ капиталисти сж, които искатъ това. Но г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи прави слѣдното вѣщо. Той допуска да работятъ сръбски работници въ България, но при всѣко прѣдприятие, кѣдѣто има сръбски работници, поставя специални дедективи, специаленъ шпионинъ за смѣтка на фабриканта.

Нѣкой отъ дѣсницата: Вие сте шпиони.

Прѣседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни)

Н. Харлаковъ: Г. прѣседателю! Прилично ми е да оставяте да ни наричатъ шпиони.

Прѣседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля ви се. Права на всички бѣлѣжка.

Г. Димитровъ: Сега тѣзи фабриканти, на които е наложено да плащатъ разносцитѣ за поддържането на тайни агенти, тѣ прѣхвърлятъ разносцитѣ върху гърба на самитѣ работници, които работятъ тамъ. По този начинъ, имамъ свѣдѣния, че се намаляватъ още повече заплатитѣ на тѣзи работници, които получаватъ и безъ това пищожна надница. Ние намираме, че това прѣслѣдване на сръбскитѣ работници въ България е незаконно, то е противоконституционно, то е опасно за отношенията между балканскитѣ народи, между българския и сръбския народи.

Ние, като протестираме и сме протестирали винаги противъ безобразията, които официална Сърбия и официална Гърция вършатъ надъ българското население въ Македония, ние сжщо така протестираме тукъ сръбско българското правителство, което си позволява да прѣслѣдва сръбски и други чуждестранни работници, и нарушава основния законъ — конституцията на нашата страна. Ние искаме да се напусне тази политика на раздраждане на шовинистичнитѣ страсти, на вънасяне умраза между балканскитѣ народи. Ние искаме да се усвои една по-

литика на споразумѣние между тѣзи балкански народи, . . .

Г. Занковъ: Това сж само фрази, това нѣма смисълъ.

Г. Димитровъ: . . . а не да се насажда подобенъ шовинизъмъ, подобна умраза и да прѣхвърчатъ нашата страна въ орбита на чужди влияния.

Прѣседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. министъръ-прѣседателъ.

Министъръ-прѣседателъ д-ръ В. Радославовъ: Питането бѣше съвсѣмъ невинно и не знаемъ защо толковъ се възбудиха страститѣ тукъ, г. г. народни прѣдставители, когато самиятъ запитвачъ нѣмаше да говори това, което мислѣше да говори, защото касае се до една мѣрка, която е съгласна съ полицейскитѣ наредби у насъ. Чуждитѣ работници и подданици се защищаватъ не отъ социалъ-демократическитѣ организации; тѣ си иматъ прѣдставители, които ги защищаватъ много по-изкусно, дипломатически прѣдъ чуждитѣ правителства. Слѣдователно, ако имаше волности да сж сторени отъ мене на пѣкоя чужди подданици, не бѣше г. Георги Димитровъ, който ще дойде тукъ да защитава тѣзи работници: тѣ си иматъ прѣдставители, които въ 24 часа могатъ да ни направятъ 48 ноти. Тѣ чуждитѣ държави защищаватъ своитѣ подданици и ние сжщо се стремимъ да защищаваме нашитѣ работници, българскитѣ подданици, които работятъ въ чужди страни. Така щото и тукъ и въ странство, ние нѣмаме нужда отъ социалистически организации.

Д. Благоевъ: А работницитѣ пматъ.

Министъръ-прѣседателъ д-ръ В. Радославовъ: Правителството си има органи, то се грижи, както за бѣднитѣ работници, така и за ония градинари, които отиватъ за странство, и обратно.

Питането се касае за извѣстенъ случай само, за пѣкоя си въжарска фабрика въ Романъ, дѣто имало сръбски работници — организирани или не, ние не можемъ да знаемъ — но за които палката полиция взела мѣрки, за да бѣдатъ отстранени отъ тамъ, защото памѣриза передовицѣта въ книгата имъ. Затуй не е протестирали дори сръбското правителство, а протестира тукъ единъ народенъ прѣдставител, като мисли, че ние сме правили волности и беззакония надъ чуждитѣ работници. Не, ние вземаме само мѣрки такива, каквито позволяватъ полицейскитѣ наредби у насъ, за да не дохаждатъ въ страната елементи съ други памѣрения, и зарадъ туй ние внимаваме не само въ тѣзи въжарски фабрики, но и въ арсенала въ София и въ другитѣ фабрики, захарната и т. н., и не само за сръбскитѣ подданици, но за всички, които идатъ отъ вънъ — внимаваме какви сж, защо сж и т. н. Защото извѣстно е на всички, че дори въ други страни, като правятъ нѣщо повече отъ онова, което прѣдвизждатъ тамкашнитѣ закони, позволяватъ си дори въ експреса, да оскърбяватъ господа на България. Въ България, както виждате, тѣзи работи не ставатъ. Ние нѣмаме шовинисти, ние сме много либерални; не само ние, които управляваме, но всички граждани въ България. Ние на чужденцитѣ правимъ много голямо снисхождение. Най-голямата свобода и най-голямата толерантностъ се дава на работницитѣ и на всички чужди подданици въ България. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата)

Нѣколко души работници, сърби, въ въжарската фабрика въ Романъ, били прѣдупрѣдени отъ полицията да останатъ на работа, ако иматъ редовни паспорти. Оказало се, че нѣматъ редовни паспорти. Осъдихме се за тѣхната работа тамъ, защото ние

сме длъжни да пазимъ страната отъ онѣзи, които дохождатъ отъ вѣнъ не само за работа, но съ други цѣли. Това се налага намъ по длъжностъ и по законъ.

Н. Харлаковъ: Които идватъ съ други цѣли, обикновено сж снабдени съ най-редовни книжа.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. Харлаковъ! Имате думата.

Д-ръ К. Провадалиевъ: (Къмъ г. Харлакова) Ти да мълчишъ. Ако азъ заговоря, другаритѣ ти ще те изпѣждатъ.

Н. Харлаковъ: Имъ да ти отговоря, защото не заслужавашъ.

Д-ръ К. Провадалиевъ: Ти не заслужавашъ да се разпирямъ съ тебе.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни) Моля, г-да.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Така щото, щомъ единъ работникъ у насъ има редовни книжа, щомъ той е въ едно заведение българско или иностранно, щомъ неговото началство гарантира за него, българската полиция нѣма нищо противъ него, той се остава свободенъ и си работи спокойно. Ако ние направимъ извѣстно нарушение, разбира се, ще отговаряме не само въ Народното събрание, но и международно. Въ този случай подобно нѣщо нѣма. Тѣзи работници, доколѣто ми е извѣстно, стоятъ още тамъ и за тѣхъ гарантира самиятъ запитвачъ прѣдъ мене. Щомъ сж добри, и азъ нѣмамъ нищо противъ тѣхъ; ние не гонимъ добритѣ хора, а надзираваме онѣзи, които сж съмнителни. И азъ мисля, че за това трѣбва да дойдете да ни похвалите, а не да ни осѣждате и да протестираате. Впрочемъ този случай е разрѣшенъ още по-диръ подаването на питането. Ми се чини, има само единъ споръ за двама души въ тази фабрика, за които не се застъпва г. запитвачътъ — защото тѣзи двама души не принадлежатъ къмъ социалистическата организация, тѣ сж единъ видъ отъ капиталиститѣ отъ чорбаджикитѣ, отъ господаритѣ. За тѣхъ не се грижатъ папшитѣ социалисти, за тѣхъ се грижи тѣхното правителство. Казахъ въ началото, че случаятъ с много маловажесъ и азъ съжалявамъ, че единъ такъвъ маловаженъ случай възбуди напния патриотизмъ и отъ едната, и отъ другата страна и разгорещи народнитѣ прѣдставители да говорятъ съ часове за работи, които нѣматъ нищо общо съ въпроса.

Тѣзи сж краткитѣ обяснения, които има да дамъ по поводъ на това питане.

Колкото се касае до ония размѣнени нападки помежду имъ, азъ съжалявамъ, че ставатъ въ Народното събрание, като се изказватъ работи, които врѣдятъ на България, а не на нѣкоя организация. (Ржкоплѣскане отъ дѣсенната и дѣсеня центъръ)

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. Димитровъ! Доволни ли сте отъ отговора на г. министра?

Г. Димитровъ: Тия работници въ Романъ ги прѣслѣдвали, защото нѣмали паспорти; обаче, когато се направи справка, оказа се, че тѣзи сръбски работници сж въ България на работа отъ 4—5—6 години, значи дошли прѣди войната, останали тука постоянно да живѣятъ и работятъ, нѣматъ никакви паспорти, защото тогава границата е била свободна, не сж искани паспорти и, нѣмаше нужда, очевидно, да имъ се искатъ такива. Но азъ помня много добръ, че, когато бѣхъ по сжщата тази работа при г. ми-

нистра на вътрѣшнитѣ работи, самъ г. Геннадиевъ много откровенно се изрази, че даже да би имали паспорти, той, ако имаше възможностъ, би ги изгонилъ вѣнъ отъ България, защото той намира, че това е необходимо, като единъ отговоръ на политиката, която води Сърбия въ Македония спрѣмо българския елементъ. Че това е така, показва и слѣдния фактъ: въ Царибродъ живѣе отъ 10 години единъ работникъ Свѣтоваръ Пановъ, който се е родилъ въ Пиротъ, записали сж го въ Царибродъ като данъченъ войникъ, като неслужившъ, прѣзъ врѣме на войната е работилъ въ реквизицията, за това има свидѣтелство отъ Царибродската община, но защото го смѣтатъ за сръбинъ, не го оставятъ да живѣе въ Царибродъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Това с вече новъ въпросъ; направете специално питане.

Г. Димитровъ: Прочее, обясненията на г. министра на вътрѣшнитѣ работи не сж достатѣчни и не ни задоволяватъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Минаваме къмъ дневния редъ — първиятъ пунктъ докладъ на провѣрочната комисиия. Но понеже нѣма готови доклади, минаваме на втория пунктъ — продължение разискванията по законопроектъ за измѣнение и допълнение закона за тютюна и тарифата на бандеролитѣ за изработенитѣ тютюневи издѣлия. Има думата г. Щерю Атанасовъ.

Щ. Атанасовъ: (На трибуната)

Н. Пастуховъ: Искамъ думата. Г. прѣдседателю, обръщамъ се къмъ Васъ. Ние имаме едно старо питане, което се отнася до единъ много актуеленъ въпросъ, а именно по въпроса за заема. Това питане би трѣбвало да прѣдшествува много други. Днесъ питанята продължиха и слѣдъ изтичане на врѣмето. Смѣтамъ, че ако г. министъръ-прѣдседателъ би желалъ и ако народното прѣдставителство би настояло, а то би трѣбвало да настѣе, ние бихме могли да получимъ отговоръ и на това наше питане. Нека не бждемъ изправени прѣдъ свършени факти и да не се яви то, като едно питане безъ всѣкакво значение. Такива питання за заемъ, за условията на заемъ, които засѣгатъ една много важна работа, естествено е, че би трѣбвало да се смѣтатъ и би трѣбвало по тѣхъ г. г. министритѣ да отговарятъ по-рано, безъ да се чака дори редътъ имъ. Само такъвъ смисълъ има, г. прѣдседателю, това разпореждане на правилника да се отговаря по-скоро. Че тогава какъвъ е контролътъ на народното прѣдставителство, ако не се отговаря на питаннята по-скоро?

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. Пастуховъ! Има правилникъ и редъ, който изпълнявате. Вие можехте да направите това прѣди пристѣпане къмъ дневния редъ. Когато пристѣпихме къмъ дневния редъ, не мога да Ви дамъ думата.

Н. Пастуховъ: То е на дневенъ редъ отъ единъ мѣсець насамъ. Споредъ правилника, г. министърътъ е длъженъ да отговори въ слѣдующето заседание.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Добръ, за слѣдующето заседание.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Какво е то питане за заема? Тогава, питайте ме какъво ще сънувамъ нощесъ.

Д-ръ П. Джидровъ: Питаме какъво правите.

Министър-председател д-р В. Радославов: Не сте вие, които ще ни питате какво мисля да правя; не сте вие, които трябва да знаете това. Когато направи, тогава ще ме питате.

Министър Х. Попов: Тъй.

Д-р П. Джидров: Какъ така?

Министър-председател д-р В. Радославов: Така.

Министър Х. Попов: Трябва да знаете, че има граници и на питанията. Срамота е!

Д. Тенев: И народняците тъй говореха миналата година: „Ние ще отговаряме“.

К. Пастухов: Ако по единъ отъ най-важнитъ въпроси, какъвто е този, по заема, ние не можемъ своевременно да питамо . . .

Министър-председател д-р В. Радославов: Ще гласувате, а не ще питате.

К. Пастухов: . . . правителство, което отъ три мѣсеца и повече е въ прѣговори за заема, и не желае, скрито, задъ нѣкакви форми, да отговори на Народното събрание, азъ не зная по кой въпросъ ще питамо.

Председателствующъ д-р С. Иванчов: Ще си направите питането.

К. Пастухов: Имаме питане отъ единъ мѣсецъ.

Председателствующъ д-р С. Иванчов: Не можемъ да се занимаваме съ този въпросъ сега, а когато му дойде редътъ.

Г. Атанасовъ, започнете.

Щ. Атанасовъ: Г. г. народни прѣдставители! Законопроектътъ за измѣнение и допълнение закона за тютюна . . .

А. Стамболийски: Не бива министърътъ така да отговаря. Заемътъ е единъ актуеленъ въпросъ. Ако това не трябва да питамо, какво друго трябва да питамо?

К. Пастуховъ: Всички сдружени трябва да го искаме и да заставимъ правителството.

С. Календеровъ: Я се сговорете.

А. Стамболийски: Г. министър-председателю! Ако тукъ не можете да кажете какво ще стане по заема, можете да повикате прѣдставителитъ отъ разнитъ групи и да имъ съобщите. Българскиятъ народъ се интересува да знае ще сключите ли заемъ и какви сж условията на този заемъ.

Министър-председател д-р В. Радославовъ: Азъ ще отговарямъ прѣдъ българския народъ, а не вие.

А. Димитровъ: Това не е чифликъ, а парламентъ. Трябва да отговорите.

А. Стамболийски: Постоянно за заемъ говорите, а нѣма заемъ. Уважавайте народното прѣдставителство, уважавайте народа, за да бъдете уважавани и поддържвани.

Министър-председател д-р В. Радославовъ: Уважавайте себе си. (Глъчка)

Председателствующъ д-р С. Иванчовъ: Моля, тишина. Оставете оратора да говори.

С. Костурковъ: Нека г. министър-председателътъ да отговори на онѣзи прѣдставители отъ оппозицията, които сж поискали отговоръ не тукъ, а вънъ, и да се свърши работата.

Председателствующъ д-р С. Иванчовъ: (Звъни) Продължавайте, г. Атанасовъ.

Щ. Атанасовъ: Г. г. народни прѣдставители! Законопроектътъ за допълнение и измѣнение закона за тютюна, който ни занимава днесъ, е отъ много важенъ характеръ.

А. Стамболийски: По-важно с това, за което питаме и нека правителството ни даде обяснения. (Тропане отъ дѣсницата) Ние искаме да знаемъ какво става съ заема. Ако не сте достойни да сключите заемъ, махнете се, или ни кажете, ако е сключенъ, какви сж условията. Уважавайте народното прѣдставителство, г. министър-председателю.

Председателствующъ д-р С. Иванчовъ: (Звъни)

А. Стамболийски: Апелирамъ къмъ г. министра на финанситъ да отговори на онова питане, което отдавна е депозирано. Вие имате едно писмо, изпратено до г. министър-председателя за сжщата цѣль. Българското общество се интересува, дайте му отговоръ на това питане, а не да приказваме за съвсѣмъ други работи. (Тропане отъ дѣсницата) Тропайте! (Прѣреkanie между дѣсницата и лѣвия цептъръ)

Председателствующъ д-р С. Иванчовъ: (Звъни силно)

К. Лулчевъ: Вие правите заемъ цѣли мѣсеци; ние настояваме и искаме да знаемъ какво правите. Защо криете?

Министър-председател д-р В. Радославовъ: На-ли ви казахъ.

К. Лулчевъ: Настояваме да се отговори на нашето питане.

Председателствующъ д-р С. Иванчовъ: Моля, тишина!

Д. Њорчевъ: Нѣма да имъ правимъ никакви концесии — имаме дневенъ редъ!

К. Пастуховъ: На българския народъ трябва да отговорите.

Д. Њорчевъ: Мълчи тамъ, бе! Вие ли само прѣдставлявате българския народъ?

Министър-председател д-р В. Радославовъ: Министерството поставя точно споредъ правилника. Когато се правятъ питання, събираме свѣдѣния и отговаряме на тѣхъ. Знаете, че за запитванията има и опредѣленъ денъ, отреденъ за тѣхъ, въ който денъ имъ отговаряме. Защо се упреква правителството, че имало нѣкакви тайни? Именно ние пѣмаме тайни, а всичко онова, което е извършено, азъ съмъ го съобщавалъ на г. г. шефове на групитъ въ Народното събрание. Вчера получихъ едно писмо отъ тѣхъ: искатъ, споредъ обѣщанието си, да имъ дамъ нѣкои подробности по прѣговоритъ за заема. Азъ имъ обѣщахъ, че веднага щомъ получимъ послѣднитъ условия, които още не сме получили, ще ги повикамъ и ще имъ дамъ тѣзи об-

спения, както имъ ги дадохъ по-рано. Защо става дума? Какво — искате да попрѣчите на заема? Не ще можете да попрѣчите. Ако ние намѣримъ, че условията на единъ заемъ, подиръ една война, сж изгодни за България, ако видимъ, че можемъ да сключимъ единъ заемъ достоенъ за силата и положението на България, при болшинството, съ което разполагаме, ние ще го внесемъ въ камарата на наша отговорност. Ако правимъ отстъпка, щото прѣдварително, прѣди да внесемъ единъ въпросъ въ камарата, съобщаваме го на г. г. шефоветъ отъ парламентарнитѣ групи, правимъ го по нашъ — какъ да кажа . . .

Д. Драгиевъ: Дългъ.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Не е дългъ.

П. Даскаловъ: Добра воля.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: . . . по една добра воля отъ наша страна — а не по дългъ. Защото вие знаете, практиката досега: при какви условия, при какви въпроси, при какви събития сждбоносни, при колко запитвания тукъ, въ Народното събрание, правителствата, които бѣха прѣди насъ, не даваха никакви обяснения и дори никакви отговори въ Събранието — нѣщо, което ние не допущаме и нѣма да го направимъ. Следователно, не разбирамъ защо се пита отъ тукъ и отъ тамъ — като-че-ли ние сме въ прѣдвечернето да извършимъ нѣкакво прѣстѣпление къмъ страната. (Смѣхъ въ дѣсницата и дѣсния центъръ) Бждете увѣрени, че онова, което ще извършимъ, ще го извършимъ при ваше присѣствие, при ваше разискване и при ваше гласуване. Но понеже азъ съмъ общалъ прѣдварително да съобща подробноститѣ по сключването на заема, отъ това азъ не се отказвамъ и ще го направя, но тогазъ, когато му дойде врѣмето — сега е още прѣждеврѣменно.

А. Стамболийски: Това трѣбваше да кажете.

Н. Цановъ: Позволявате ли ми една бѣлгжка, г. министъръ-прѣдседателю? Вие обѣщавате, че прѣди да подпишете условията на заема, ще съобщите прѣдварително . . .

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Сжщото казвамъ и сега.

Н. Цановъ: . . . онова, което е окончателно, за да може да се обсъди съ общи усилния. (Глътка).

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни) Моля ви се, г-да. Чухте обясненията на г. министра; дайте сега възможност на г. Щеря Атанасовъ да продължи рѣчъта си.

Щ. Атанасовъ: Строгийтѣ и стѣснителни постановления, които се прѣдвигдатъ въ днешния законъ за тютюна, трѣбва да се измѣнятъ, ако искаме да осигуримъ бждщия развой на тютюневото производство въ новитѣ земи, което дава поминѣтъ на почти единъ милионъ български граждани въ тѣзи земи. Наистина, до днесъ населението въ новитѣ земи не е почувствувало тежестта на тоя стѣснителенъ законъ, обаче туй се дължи повече на почитаемото Министерство на финанситѣ, което наврѣме е далъ нужнитѣ наставления до надлежитѣ акцизни власти да не прилагатъ точно формалноститѣ на българския законъ и да улесняватъ, както тютюнопроизводителитѣ, тъй и населението въ тия земи.

Уважаемиятъ г. Ляпчевъ въ вчерашното засѣдане на Народното събрание изтъкна, че днешното

правителство прибързало съ приравняването на новитѣ земи къмъ опѣзи отъ стара България, че трѣбвало новитѣ земи най-малко три години да се оставятъ подъ старото положение и че станалитѣ измѣнения въ закона не били необходими и нужни. Менѣ, г. г. народни прѣдставители, ми прави странно впечатление, когато хора, като г. Ляпчева, бившъ министъръ и общественъ дѣецъ, излизатъ на трибулата и говорятъ за работи, които никакъ или много малко познаватъ. Наистина, г. Ляпчевъ, придруженъ отъ г. Такова и г. Паприкова, посѣти нашия край, Гюмюрджинския окръгъ, по туй тѣ направиха не за да изучатъ условията и нуждитѣ на тамошното население, а за да използватъ това население за изборитѣ и да могатъ да прибератъ нѣколко гласа, както отъ българскитѣ бѣжанци, тъй и отъ турцитѣ, надѣвайки се на извѣстността имъ между турското население, като бивши министри. Значи, г. Ляпчевъ е дошълъ тамъ да партизанствува, а не да изучава нуждитѣ на мѣстното население.

М. Такевъ: Вие сте много младъ, за да критикувате г. Ляпчева.

Щ. Атанасовъ: Азъ съмъ младъ, но вие имайте търпѣние, уважаеми г-не, да ме изслушате, а послѣ ако желаете вземете думата и критикувайте ме.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Но прѣкъсвайте оратора, г. Такевъ.

М. Такевъ: Бърка се въ работи, които не сж лѣжница за неговата уста.

Щ. Атанасовъ: Че това, което казвамъ, е тъй, се вижда отъ твърдението на г. Ляпчева. Той вчера каза, че въ Турция допущането сѣене тютюнъ на половинъ декаръ се дължело на нѣкаква си компенсация на компаниитѣ. Нега ми позволи г. Ляпчевъ да му кажа, че това не е вѣрно, защото по южнитѣ склонове на Родопитѣ, понеже мѣстото е каменисто, тютюнътъ се сѣе въобще на по-малко отъ два декара, даже и на една лѣха пространство, и тамъ се произвеждатъ най-доброкачествени тютюни. Ако въ България единъ декаръ тютюнъ донесе доходъ навече 200 л., въ новитѣ земи сжщото пространство може да донесе доходъ повече отъ 400 л. Виждате, г. г. народни прѣдставители, каква голѣма разлика има между новитѣ и старитѣ земи.

Съгласно българския законъ, опѣзи села, които не могатъ да засѣятъ тютюнъ повече отъ 40 декара, запрѣщава имъ се сѣенето на тютюнъ. Тази мѣрка не може се приложи въ новитѣ земи, защото между селата по южнитѣ склонове на Родопитѣ има села, които не притежаватъ мѣста за сѣене на тютюнъ повече отъ 40 декара. Ако ние ги лишимъ отъ това право, освѣтъ че ги лишаваме отъ тѣхната прѣхрана, но лишаваме и държавата отъ голѣми и сигурни доходи.

Н. Лулчевъ: Има ли, дѣйствително, села, които не притежаватъ повече отъ 40 декара?

Щ. Атанасовъ: Да, има много села, не сж малко. — Затова, г. г. народни прѣдставители, измѣненето, което става въ закона въ смисълъ, щото г. министърътъ на финанситѣ да има право да разрѣшава и на подобни села сѣенето на тютюнъ, споредъ мене, е много умѣтно и полезно.

Г-да! Не е само туй, което изисква измѣненето на настоящия законъ. Има по-важни причини, даже има и политически съображения. Както ви е извѣстно, г. г. народни прѣдставители, частъ отъ териториитѣ, където се произвежда тоже доброкачественъ и въ голѣмо количество тютюнъ, сж по-

наднахли подъ гръцка власт. Така напр., въ Кавала, Сарж-Шабанъ, Драма и частъ отъ Ксантійската околия, се произвежда доброкачественъ и въ доста голѣмо количество тютюнъ; гръцкото правителство, освѣнъ че указва най-голѣми улеснения на населението, но дава и извѣстни привилегии, за да може да конкурира съ нашитѣ производители и съ нашитѣ търговци. Освѣнъ туй, въ съгласие съ самитѣ търговци, особено ония търговци, които по-рано търгуваха въ Ксанти, а слѣдъ втората война избѣгаха въ гръцка територия, употребява всѣкакви срѣдства, за да може да намали тютюневото производство и тютюневата търговия въ новитѣ земи, а напротивъ да повдигне тютюнопроизводството и търговията въ Кавала. За доказателство ще ви посоча една случка станала прѣзъ м. февруарий т. г. Нѣкои тютюневи фирми отъ Ксанти бѣха се съгласили съ гръцкото правителство да прѣнесатъ суровия тютюнъ въ Кавала. За тази цѣль гръцкото правителство изпрати въ Порто-Лягосъ, както параходи, тъй и мауни безплатно. Съ туй гръцкото правителство гони двѣ цѣли: първо, да лиши отъ прѣхраната нѣколко хиляди български работници, които работятъ въ складовѣтъ на Ксанти, и второ, тютюнтъ, който ще привлече къмъ Кавала, да го сортирава и изпраща въ Европа като гръцки, а не като български. Благодарение на това, че правителството наврѣме схвана плановѣтъ на гръцкото правителство, забрани износа на всѣкакъвъ суровъ тютюнъ за въ странство. Е добръ, г. г. народни прѣдставители, когато гръцкото правителство употребява всѣкакви срѣдства, за да може да повдигне тютюнопроизводството и търговията въ Кавала, никакъ не е удобно, мисля, ние да скръстимъ ржѣ и да правимъ сеиръ. Напротивъ, трѣбва да измѣнимъ закона, съгласно условията на новитѣ земи, да указваме най-голѣми улеснения на тамошното население и по такъвъ начинъ да можемъ да повдигнемъ и ние Гюмюрджинския окръгъ.

Като намирамъ за много умѣстни направенитѣ измѣнения на днешния законъ, мисля, че добръ ще бѣде, ако въ комисията станатъ още нѣколко измѣнения.

Най-напрѣдъ ще се спра върху чл. 46, сега измѣненъ въ чл. 13, на който членъ трѣбваше да наблегнатъ най-вече нашитѣ колеги социалисти, които за една малка стачка въ Ксанти бѣха вдигнали голѣма гюрултия.

Г. Кирковъ: Не бѣше малка.

Щ. Атанасовъ: Съгласно измѣнението въ чл. 13, позволява се изнасянето на суровъ тютюнъ въ странство. Туй, г. г. народни прѣдставители, никакъ не е въ нашъ интересъ. Ако ние позволимъ туй, както по-рано казахъ, ще лишимъ най-малко 20 хиляди работници отъ прѣхрана, защото този тютюнъ се обработва у насъ, а слѣдъ туй обработенъ се изпраща въ Европа. Второ, да се освободятъ отъ гаранцията тютюнопроизводителитѣ, които не притежаватъ недвижими имоти. Трето, да се продължи срокътъ за даване заявления до общинскитѣ кметове не до 1 май, както се прѣдвижда въ законопроекта, а поне до 15 май. Врѣвитѣ, които министерството дава на тютюнопроизводителитѣ, да се увеличатъ на 5 м. дължина. Четвърто, да не се заключаватъ тютюновитѣ складове отъ страна на акцизнитѣ власти, защото ношно врѣме могатъ да пострадатъ при понадѣлни порошни дъждове, и при прѣнасянето на тютюна отъ далечнитѣ мѣста, често кирджийтѣ пристигатъ слѣдъ като складовѣтъ вече сж заключени и запечатани, та трѣбва ношно врѣме да се търси чиновникътъ за да отваря складовѣтъ.

Въ заключение казвамъ, че трѣбва да гласуваме по принципъ този законопроектъ, а онѣзи господа,

които влизатъ въ комисията, моля да иматъ прѣдъ видъ тѣзи измѣнения, които споредъ менъ трѣбва да станатъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Василъ Коларовъ.

В. Коларовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Съ гласуването на законопроекта, който е прѣдметъ на дебати сега, а слѣдъ това и съ гласуването на законопроекта, прѣдставенъ отъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи за увеличеніе такситѣ на паспортитѣ, така сжко и съ гласуването на единъ заемъ, който ще бѣде сключенъ...

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: (Възражава нѣщо)

В. Коларовъ: Прѣдполагамъ, че може да бѣде сключенъ. И менъ ми се струва, че при условията, въ които е поставена нашата страна, отъ гледището на всичкитѣ управляющи партии, единъ заемъ се явява като единственото срѣдство, единствениятъ изходъ отъ това положение, въ което тѣ сж поставили страната. И ако тѣ не сж въ състояние да сключатъ единъ заемъ, това, очевидно, ще бѣде единъ ударъ за тѣхната политика.

Министъръ Х. Поповъ: Какъ ще помагате на държавата, когато идвате тукъ и говорите така?

В. Коларовъ: Г. министре! Менъ ми се струва, че хората, които ще даватъ заемъ, по-хубаво отъ насъ даже знаятъ, да-ли можемъ ние да плащаме или не, и щомъ се убѣдятъ, че ние можемъ да плащаме, ще ни дадатъ такъвъ. Но думата ми е, че съ гласуването на тѣзи два или три проекта се изчерпватъ всичкитѣ финансови реформи на почитаемото правителство, слѣдъ това въ тази областъ ще остане да прѣминемъ направо къмъ гласуването на бюджета. Разбира се, съ бюджета, колкото се касае до неговитѣ приходи, нѣма какво особено да се занимаваме — законитѣ, които опрѣдѣлятъ данъцитѣ, сж измѣнени и гласувани и остава въпросъ за приблизителна смѣтка за опрѣдѣляне онази сума, която, по силата на тѣхъ, ще постанѣ въ държавното съкровище. Но истината е една, че съ подобни откъслечни измѣнения на сжществуващитѣ фискални закони, че съ подобенъ кърпещъ не може да се постигне онази задача, която правителството заявява, че си е поставило да разрѣши, и която дѣйствително е поставена за разрѣшение. Неуже-ли, г. г. народни прѣдставители, сега, слѣдъ всичко онова прѣживѣно отъ нашата страна, при това положение, въ което страната е днесъ поставена, ще се излѣзе отъ него и страната ще бѣде тикната въ единъ пѣтъ на свободно и правилно развитие, съ единъ подобенъ кърпещъ, съ едно незначително измѣнение въ извѣстни сжществуващи фискални закони? Измѣнение, което — констатирамъ — се желае да бѣде прокарано по единъ начинъ едва-ли не мълчаливъ? Азъ констатирахъ, какво тукъ, отъ извѣстна страна, отъ извѣстна срѣда, просто се чудятъ защо се разисква, защо се разсждава, и какво има тукъ за разсждаване — досега сме плащали 5 л., отсега нататъкъ ще плащаме 10; досега сме плащали 10, отсега нататъкъ ще плащаме 15. Какво по естествено, казватъ, отъ това да се увеличатъ косвенитѣ данъци? Вѣрно е, политиката на правителството, и не само на правителството, но политиката на всичкитѣ управляющи партии въ туй отношение е извѣтнѣрно лека политика. И, ако щете, тази политика се свежда къмъ това: колкото е възможно по-леко, по-безропотно отъ българския народъ, отъ широката народна маса да се смѣкватъ повече миллиони. Тукъ, отъ врѣме на врѣме, се изтъкватъ нѣкои други моменти въ тѣзи фискални мѣроприятия, моменти, тъй да се каже,

възпитателни, хуманитарни. Но убеденъ съмъ, че г. министърътъ на финансите само се подемава, когато чуе тукъ да се разправя, че отъ по-силното облагане на спирта, ще се намали пианството и ще се съдѣйствува за облагородяването на нравитѣ на българския народъ. Той знае много хубаво — и това е опитътъ въ всички страни, които съ цифри е доказалъ това — какво не сж фискалнитѣ мѣроприятия, които могатъ да послужатъ за този мораленъ прогресъ на нацията, и че финансовитѣ министри и правителствата, съ своитѣ фискални мѣроприятия, никога нѣматъ прѣдъ видъ, никога не визиратъ опредѣлени морални или други цѣли — тѣ се интересуватъ само отъ чисто финансовата страна на въпроса. Министърътъ на финансите казва сега: „Пари ще ми дадете ли? Какъ, отъ дѣ ще ги вземете вие, то е другъ въпросъ. Въ всѣми случаи, пари ми дайте вие — това ме интересува“. И въ настоящия случай, дѣйствително, него само това го интересува. Но, г-да, нѣмъ ни прави впечатление, че въ момента, въ който се говори за голѣма нужда отъ нови парични източници за държавното съкровище, въ момента, въ който се апелира къмъ нацията за нови парични жертви, за покрѣпането на онѣзи разходи, които войната причини, които досегашната политика на правителствата е направила необходими, въ този моментъ на апелъ, казвамъ, апелира се не къмъ опасъ частъ отъ българския народъ, която дѣйствително може да понесе новитѣ материални жертви, но се апелира главно, за да не кажа изключително, тъкмо къмъ опасъ частъ отъ народа, която най-малко е виновна за това положение, въ което е поставена страната, и която частъ най-малко облаги ще изнесе, ще добие отъ тѣзи нови срѣдства, които, чрезъ съответнитѣ фискални мѣроприятия, ще бждатъ събрани.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателътъ г. д-ръ И. Момчиловъ)

А. Стамболийски: И която най-малко е способна да понесе това.

Прѣседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Моля.

В. Коларовъ: Г. г. народни прѣдставители! Ние можемъ само да съжаляваме, че голѣмитѣ финансови въпроси, въпроситѣ на финансовата политика, които е най-сжестената частъ отъ политиката на всикитѣ правителства, се поставятъ прѣдъ насъ за разгледане, тъй да се каже, случайно, частично; че досега намъ не ни е дадена възможностъ да подложимъ на обстоятелственъ разборъ и критика цѣлата финансова политика на държавата и на правителствата, бивши и сегашно. И човѣкъ, когато вземе думата по извѣстенъ въпросъ, като-че-ли се чувствува стѣсененъ, като-че-ли всичко това, което има да се каже, което трѣбва да се каже, тъкмо сега не може да бжде казано, именно затова, защото въпросътъ за акцизитѣ, въпросътъ за бандерола, въпросътъ за косвенитѣ данъци е единъ въпросъ на една данъчна система, на една данъчна политика, която има и други страни и която може да бжде разгледана и трѣбва да бжде разгледана, за да бжде оценена по достойнство, откъмъ всички нейни страни. А тукъ намъ, не въ дебати по бюджета, а само по единъ законопроектъ за измѣнение закона за акциза или по единъ законопроектъ за измѣнение сжществуващия законъ за тютюна, се дава възможностъ, тъй да се каже, само инцидентно да зачекнемъ тѣзи голѣми въпроси, които живо интересуватъ народната маса. И менъ ми се струва, г. г. народни прѣдставители, че това не е съвсѣмъ случайно. Менъ ми се чини, че отъ страна на правителството просто умишлено се жолоае, всички тѣзи въпроси, твърдѣ важни сами по себе си, да бждатъ минати едва-ли не мѣ-

моходоми, да бждатъ минати полуразгледани, полуосвѣтлени, защото, прѣди всичко, ако се даде възможностъ на Народното събрание, на народното прѣдставителство да се изкаже по цѣлата финансова политика на правителството и на държавата, тогазъ общественото внимание, вниманието на всички народни слоеве ще бжде много по-живо, слѣдователно, и резултатитѣ, отъ политическо гледище, биха били малко по-други, отколкото тѣ сж днесъ.

Г. г. народни прѣдставители! Г. министърътъ на финансите въ отговора на всички онѣзи възражения и съображения, които бѣха изнесени тукъ, по поводъ на неговия законопроектъ за измѣнение закона за акцизитѣ, се опита да оправдае системата на косвенитѣ налози. Сега, законопроектътъ за измѣнение закона за тютюна пакъ се касае за едно увеличаване на единъ косвенъ налогъ; значи, ние се намираме въ сжщата областъ. Съображенията на г. министра бѣха, тъй да се каже, отъ двойно сжстество. На първо мѣсто, той прави историческа справка, както, въобще, г. министърътъ на финансите обича да приважда мнѣнията на извѣстни авторитети. Но менъ ми се струва, че ако г. министърътъ на финансите иска да се позове на авторитети отъ XVII и XVIII столѣтия, авторитети отъ миналото, той може да намѣри такива, както за косвенитѣ налози, тъй и противъ тѣхъ, тъй сжщо авторитетни, както сж ония, които той приведе. Ако той, напр., ни приведе тукъ мнѣнието на забѣлжителния Монтескьо, какво косвенитѣ налози били гаранцията за политическитѣ свободи, той сжщо можеше да ни приведе, напр., мнѣнието на Жанъ-Жакъ Русо, който е на противно мнѣние съ Монтескьо въ това отношение. Но, г. г. народни прѣдставители, неуже-ли по такъвъ начинъ ние можемъ да оправдаемъ една своя финансова политика въ тоя моментъ? Тукъ не се касае за условията, въ които се е намирала една страна въ XVII или XVIII столѣтия, защото въпросътъ за данъцитѣ, за данъчната политика, е единъ въпросъ на живи материални интереси и въ всѣка епоха интереситѣ на различнитѣ обществени класи, ангажирани въ борбата, сж се проявявали по единъ или другъ начинъ. И ако въ историята на всѣки единъ народъ, на всѣка една нация, ние ще намѣримъ моменти, въ които се повдига едно живо течение за косвенитѣ налози, така сжщо ние можемъ да намѣримъ и моменти, когато се повдига пъкъ една не по-малко жива, енергична борба противъ косвенитѣ налози. Но г. министърътъ на финансите, ако ще се позовава на авторитети, по-скоро да бѣше оставилъ на миръ великитѣ покойници, живѣли при други условия, и да бѣше ни посочилъ авторитети, които днесъ дѣйствуватъ, които днесъ работятъ и чинто изслѣдвания се базиратъ върху данни отъ новото врѣме, отъ нашето врѣме. Обаче г. министърътъ на финансите, когато дойде до днешната епоха, замѣнява авторитетитѣ съ този голѣмъ, споредъ него, исторически фактъ, какво всичкитѣ цивилизовани народи прибѣгватъ къмъ системата на косвенитѣ налози. И той тукъ прѣдъ васъ разви единъ афоризъмъ, какво, колкото въ една страна има повече косвени налози, толкова повече тази страна стои на по-високо стѣпало въ културно отношение. И когато г. министърътъ на финансите почна да ни изброява тѣзи културни и примѣрни по своята цивилизация страни, той на първо мѣсто трѣбваше да ни посочи културната и цивилизована Испания. (Смѣхъ въ крайната лѣвица) За да бжде изпъленъ, той трѣбваше да ни посочи и на Русия, защото, дѣйствително, Испания и Русия, това сж странитѣ, които по отношение на косвенитѣ налози могатъ да стоятъ начело на всички цивилизовани държави. Г. министърътъ на финансите искаше едва-ли не да каже, че страна, която въ своитѣ косвени налози е останала назадъ, тя сигурно е една

страна, останала назад и въ културно и въ цивилизационно отношение. Но азъ бихъ желалъ да зная мнѣнието на г. министра на финанситъ за тази малко културна, изостанала назадъ страна, каквато е Англия, . . .

Б. Каракашевъ: Той я цитира.

В. Коларовъ: . . . азъ бихъ желалъ да зная, какво е тамъ съотношението на косвенитъ налози спрямо прѣжитъ данъци. Г. министърътъ на финанситъ тукъ приведе нѣкакви цифри за нѣкаква си година — за 1898. Цифри за 1898 г., а сега имаме 1914 г.! Но, г. г. народни прѣдставители, даже ако ние отидемъ и малко по-назадъ, ние пакъ ще намѣримъ въ политиката на английскитъ министри на финанситъ, въ политиката на английскитъ кабинети, едно систематично стремление, отъ 50 години насамъ, да намалятъ косвенитъ налози. Въ този пътъ тѣ сж отишли до тамъ, че косвенитъ налози върху извѣстни продукти сж съвършено прѣмахнати. Г. министърътъ на финанситъ сигурно знае за извѣнмѣрно голѣмото ограничаване и намаление на косвенитъ налози, напр., върху захарта, върху чая, върху кафето и върху цѣлъ редъ още други прѣдмети отъ първа необходимостъ. Г. министърътъ на финанситъ прѣдполагамъ да знае, че днесъ, сегашниятъ бюджетъ на английската държава се състои отъ прѣки данъци, които съставляватъ 46%, а тѣзи прѣки данъци се състоятъ отъ патентитъ, отъ тѣй наречената *income tax* и отъ такситъ върху наследството. Тѣзи три прѣки налози върху собствеността и върху приходитъ съставляватъ 46% отъ огромния бюджетъ на Англия, на Британската империя.

Б. Каракашевъ: Да, ама тамъ хората оставятъ голѣми наследства, а не като у насъ.

В. Коларовъ: Сега ще дойдемъ и на този въпросъ, защо именно въ Англия косвенитъ налози се намаляватъ, а пъкъ въ България и въ други страни се увеличаватъ. Азъ искамъ, въ всеки случай, да изтъкна прѣдъ васъ абсурдността на това твърдение — да се мѣри културата и цивилизацията на една страна, нейното развитие въ туй отношение, съ това, какъвъ е процентътъ на косвенитъ налози, колко плаща народътъ чрезъ облагане на прѣдметитъ отъ първа необходимостъ. Г. г. народни прѣдставители! Може-би идеята е друга; може-би искатъ да кажатъ, че ако единъ народъ плаща много косвени налози, то това е едно косвено доказателство, че този народъ благоденствува, че този народъ се намира на една висока степенъ на културно развитие. Е добръ, това е едно заблуждение, това е една самоизмама. И всичкиятъ въпросъ се свежда къмъ това, да-ли дѣйствително тая народна маса, която вие облагате съ тежки косвени данъци, е въ състояние да ги издържа. Въпросътъ се свежда още къмъ туй, да-ли чрезъ облагането на употреблението, на нуждата на населението, а не на богатствата, не на приходитъ отъ богатствата, може да се създаде една финансова политика, система отговаряща на интереситъ на широката народна маса.

Г. г. народни прѣдставители! Ако ние ще говоримъ за авторитети, менъ ми се струва, че г. министърътъ на финанситъ познава, напр., нѣкой си Ллойдъ Джорджъ, министъръ на финанситъ на Англия; менъ ми се струва, че той сигурно познава и нѣкой си французинъ Камилъ Пелтанъ, бившъ французки министъръ, сигурно познава и Андре Лебонтъ, и цѣлъ редъ още други икономисти и държавни мъже, които днесъ единодушно заявяватъ, че системата на косвенитъ налози е система, която отжи-

вѣва времето си и е несправедлива до възмутителностъ. Въ една недавнина статия въ „Le Courrier Européen“, напр., Камилъ Пелтанъ казва слѣдното глѣбо: (Чете) „Цѣлъ свѣтъ знае, и всички специалности повтарятъ, че косвенитъ данъци удирятъ не богатството, но нуждата, и, слѣдователно, като сж тежки, непоносими особено за бѣдитъ, тѣ сж възмутително несправедливи“. Андре Лебонтъ въ една своя рѣчь въ Школата на политическитъ науки въ Парижъ, между другото, казва слѣдното: (Чете) „Всѣкога въ Франция се е считало като естествено да се използва притежанието на законодателната властъ, за да се стовари върху ония, които не сж притежавали тая властъ въ сѣщата степенъ, по-голѣмата частъ отъ държавнитъ данъци“. А извѣстно ви е, че Ллойдъ Джорджъ въ Англия тъкмо прѣди нѣколко години влѣзе въ единъ силенъ, остъръ конфликтъ съ цѣлата поземелна аристокрация, съ камарата на лордоветъ, за да прокламира суверенното право на камарата на общинитъ да облага аристокрацията, да облага капитала, приходитъ, богатството, за смѣтка на приходитъ отъ работата, за смѣтка на благосъстоянието на народнитъ маси.

Г. г. народни прѣдставители! Тукъ не е въпросъ за справедливостъ, както въобще въ всички въпроси на данъчна и финансова политика нѣма въпросъ за справедливостъ, и нѣдѣйте приказва за справедливостъ, данъчната политика е изразъ на интереситъ на една класа, и точно на оная класа, която въ дадения моментъ е господарка на държавата, притежава фактически силата въ своитъ ръцѣ. Ако французката буржоазия сега силно упорствува, и вече десетки години упорствува противъ въвеждането на прогресивно-подоходния данѣкъ, то е именно затова, защото тя слѣдва само своитъ си классови интереси, тя пази своята си кесия, и даже примѣрѣтъ на една Англия, на една Германия не е въ състояние да я убѣди въ справедливостта на каузата на ония, които поддържатъ прогресивно-подоходния данѣкъ. Ако напротивъ, уважаеми г. г. народни прѣдставители, въ една Англия се забѣлѣзва едно систематично прокарване на тенденцията за облагане сѣ по-силно и по-силно на богатствата и капиталитъ, едно систематично освобождаване отъ данъчна тежестъ широкитъ народни маси, това се дължи пакъ тѣй сжщо на интереситъ на тази господствующа буржоазия въ Англия. Буржоазията въ Англия не може да стои на властъ, ако тя не разчита на поддръжката на огромния английски пролетариатъ. И не само либералната партия, но и консервативната партия въ Англия, и тя сжщо е принудена въ камарата на общинитъ да поддържа въ туй отношение политиката на либералитъ, защото безъ гласа на работническото въ Англия тя не може да бжде на властъ, и това е обстоятелството, което я заставя да прави отстъпки на широката народна маса, това е, което я заставя да намалява сѣ повече и повече косвенитъ налози и да възлага издръжката на държавата главно върху ония, които държатъ голѣмитъ богатства и получаватъ огромнитъ приходи. И, разбира се, английската буржоазия, правѣйки сама извѣстни жертви, сподѣля тия жертви, прави съучастница въ тия жертви и голѣмата богата английска аристокрация. И днесъ въ Англия поземелниятъ данѣкъ, който въ миналото, въ първитъ години на миналия вѣкъ и въ по-прѣжнитъ вѣкове, е съставлявалъ една незначителна частъ отъ приходитъ на английската държава, днесъ поземелниятъ данѣкъ, който е данѣкъ върху голѣмитъ латифундии на английската аристокрация, съставлява една огромна частъ, една голѣма, значителна частъ отъ английския приходенъ бюджетъ. Ето причинитъ отъ чисто классовъ характеръ, които заставятъ английската буржоазия на властъ да прибѣгва къмъ една политичка пропѣта отъ една тенденция, противоположна често пѣти на тен-

денциите, от които е пропита политиката в другите капиталистически държави.

Аз се връщам към нас, г-да! Г. министърът на финансите, за да оправдае сегашните законопроекти, се позовава на една материална невъзможност: вследствие на войната имаме огромни нужди, големата данъчна реформа — прогресивно-подоходният данък — която правителството прокламира и въпреки въ своите си декларации преди XVI-то обикновено Народно събрание и по-късно, тази реформа, казва ни се, е важна, големата реформа и не може да бъде току-тъй лесно внесена в камарата и прокарана, а докато тя се прокара, ние имаме нужда от средства и този срѣдства може да ни даде само системата на косвените налози. Г. г. народни представители! Ако г. министърът на финансите беше се задоволил да оправдае своята си политика днешна само с това съображение, ние бихме казали: и това е известно съображение. Но г. министърът на финансите счита, че сегашното увеличение на косвените налози, сигурно още увеличението на косвените налози и въ бъдеще, е едно явление, което отговаря на нуждите на държавата, отговаря на способността на българския народ, и той по никакъв начин не счита за необходимо и възможно да се откаже от тая своя политика. А ако един ден той вземе инициативата за един закон за прогресивно-подоходен данък, то този закон ще дойде само като коректив, този закон няма да бъде израз на една нова система, която да характеризира една данъчна политика, а ще бъде само коректив, ще бъде само поправка на една съществуваща данъчна система, въ основата на която стоят косвените налози. Е добър, именно на тази политика ние се противопоставяме, тази политика ние критикуваме, и г. министърът на финансите и правителството, от което той изхожда, сега, когато ни говорят за прогресивно-подоходния данък, въ своите си проекти въ това отношение тѣ абсолютно въ нищо не измѣнят данъчната система въ нейната основа; тя е същата, тя е старата, и ти, както въ миналото, ще продължава и въ бъдеще, като сѣ повече и повече се подчертават ония нейни страни, които най-много тежат върху широката народна маса.

Г. г. народни представители! Но върно ли е, че г. министърът на финансите не разполага с материална възможност да засили другата страна на нашата данъчна политика, на нашата данъчна система, да засили, напр., прѣжитѣ данѣци? Г-да! Когато човѣкъ разгърне само данните, които нашата статистика дава за данъчното облагане на различните слоеве от българския народ, той не може да въздържи своето си възмущение. Г-да! Вие днес стоварвате върху гърба на тази широка работна маса пѣколко десетки милиона лева прѣвъ увеличени акцизи и бандероли. Питаме ви ние, неуже-ли вие не разполагате съ срѣдства, една част от тѣзи милиони да възложите върху гърба специално на ония, които държат богатствата, които получават голѣмите приходи въ нашата страна? Г-да! Скандално е — тѣзи цифри ги вземам от вашата официална статистика — скандално е, че лихварското съсловие въ България, което е завладѣло половината България, което изсмуква труда на половината от българския народ, плаща на българската държава едва 100 хиляди лева данѣкъ за занятие!

А. Стамболийски: Позорът!

В. Коларовъ: Въ този моментъ, въ който вие стоварвате върху гърба на тази бѣдна работническа маса нови 7—8 милиона лева от тютюна, стоварвате и други десетки милиона лева от повишението цѣната на газта, на зехтина, на спиртните питиета, на кафето и пр. и пр., въ този сѣщия моментъ вие,

г-да, защо изоставяте настрана тѣкмо онѣзи съсловия от населението, които могат да носят? На-ли се касае до едно патриотическо дѣло, на-ли се касае да се изведе страната от батака, на-ли се касае да се повдигне държавният кредит, на-ли се касае да се посрѣщнат онѣзи голѣми нужди, които войната е прѣдизвикала? Защо не прибѣгнете вие къмъ облагането на това население? Азъ разполагамъ тукъ съ данни, които ни показватъ, какво плащатъ голѣмитѣ въ България. Прѣвъ 1909 г. — за тогава сѣ данните отъ статистиката — сѣ били обложени съ повече отъ 500 л. данѣкъ за занятие 314 души; съ повече отъ 500 л. емлякъ — данѣкъ върху сградитѣ — 330 души. Въ България, въ нейните градове, кждѣто се въздигнаха съ стотици и стотици огромни палати, въ България, кждѣто една част отъ нейните граждани, върху гърба и за смѣтка на широката народна маса, натрупаха огромни богатства, разхубавиха градоветѣ и си създадоха огромни приходи, въ България, кждѣто има притежатели, които взематъ наеми по 50,000 л. на годината отъ своите имоти, само 330 души плащатъ данѣкъ по-голѣмъ отъ 500 л.

Н. Начевъ: Безъ косвените данѣци.

Б. Каракашевъ: Колко отъ тѣзи палати сѣ ипотекирани прѣдъ банкитѣ?

В. Коларовъ: Г. Каракашевъ! Да имашъ единъ ипотекаренъ кредитъ, това значи да бъдешъ единъ поредѣненъ собственикъ. Сигурно, огромната част отъ българския народъ, който дава тѣзи милиони, няма нито за петъ пари ипотекаренъ кредитъ, защото какви имоти не притежава. — Е добър, васъ това не ви смущава, но народа го смущава и насъ ни смущава. Ние сме въ правото да излѣземъ да го хвърлимъ това въ вашитѣ очи и да ви кажемъ, г-да, че когато говорите вие за справедливостъ, вашата политика почива върху една възмутителна несправедливостъ; вашата политика е насочена само да охранява интереситѣ, само да охранява имотитѣ и приходитѣ на ония, които притежаватъ; вашата политика е насочена да обира подъ всевъзможни прѣдлози и послѣдния залѣтъ на населението, което нищо няма. И какъ вие днесъ увеличавате данѣка върху тютюна? Увеличавате данѣка по слѣдния начинъ: на килограмъ отъ 7 л. повишавате облога на 9 л. Е добър, единъ гражданинъ, единъ работникъ, който пуши тютюнъ, пуши го, защото пушенето на тютюна е едно обществено явление. Вие можете да спорите върху неговото върдно или полезно влияние; азъ лично мога да бъда съгласенъ съ васъ, че дѣйстви-телно тютюнътъ дѣйствува върдно. Но вие ще се съгласите, че това е едно масово обществено явление, че, слѣдователно, не зависи отъ волята на масата — азъ не говоря за отдѣлната личностъ — не зависи отъ доброто желание, отъ волята на масата да тури край на това обществено явление, което е такова не само за нашата епоха, не само за нашата раса, но което е такова за всички епохи и за всички раси. Защото и маса дивни народи, които не сѣ познавали тютюна и непознавайки тютюна, сѣ пушили други нѣкакви трѣви, други нѣкакви опивателни вещества. Е добър, единъ работникъ, който пуши на денъ единъ пакетъ тютюнъ, на годината ще ви плати бандеролъ 61 или 62 л., а съ цигаренитѣ книги, които сѣ сѣщо така държавна привилегия, той ще ви плати 72 л. на годината. Единъ работникъ, който има приходъ, може-би, 600—700 л. на годината, $\frac{1}{10}$ отъ своя си приходъ ще даде на държавата само налогъ за тютюна, който пуши. Ами ако ние вземемъ въ смѣтка още всичкитѣ останали косвени налози, които той плаща, и при ракията, която употребява, и при носенето на дрехи, и при пиенето на чай, и при консумирането на захаръ, и при горенето на спиртъ, и при употреблението на зехтинъ,

абсолютно на всички продукти, на всички прѣдмети, ако всичко това вземемъ въ съображение, тогава, г. г. народни прѣдставители, при едно точно изчисление вие ще намѣрите, че известни работнически слоеве $\frac{1}{2}$ отъ своя си приходъ даватъ, като данѣкъ, на българската държава. Азъ искамъ да зная, това справедливостъ ли е, азъ искамъ да зная, тази държава дѣйствително ли еднакво разпрѣдѣля тежеститѣ си върху нейнитѣ граждани, съответно на облагитѣ, които тѣ изнасятъ отъ нея. Я ми кажете вие, какъвъ данѣкъ плащатъ — не абсолютно, относително — какъвъ данѣкъ плащатъ прѣдставителитѣ на българската буржоазия, българскитѣ лихвари? Ние имаме лихвари, банкери, които разполагатъ съ милиони капитали, които взематъ годишно съ стотини хиляди, да не кажа повече, лева лихва отъ българския народъ. Кажете ми вие, какъвъ данѣкъ плащатъ тѣ на българската държава, кажете ми вие, какво е съотношението на косвенитѣ данѣци, които тѣ плащатъ на държавата, съ тѣхнитѣ приходи. Съотношението не е 1%, не е 0.1%, това е една незначителна частъ, това е единъ мангъръ, който българскитѣ голѣми банкери, лихвари и капиталисти захвърлятъ на българската държава, като на единъ просякъ, а българската държава одира и кожитѣ на многочислената работническа и работна маса въ България. Е, това ли е вашата справедливостъ? И вие мислите тѣй леко всичкитѣ тѣзи въпроси да бждатъ минати, и вие мислите по такъвъ начинъ да цѣрите ранитѣ на нещастна България!

Г. г. народни прѣдставители! Ако дѣйствително искате нѣщо да правите, вие дѣйствително трѣбва да покажете на българския народъ, че се обладавате отъ други желания, че вие сте дѣйствително негови прѣдставители. Защото вие тукъ насъ постоянно ни прѣкъсвате и ни разправяте, че вие сте били прѣдставители на българския народъ, а на насъ отказвате това право; ние ви заявяваме, че сме прѣдставители на работническата класа въ България — открито ви заявяваме това; ние не защитаваме интереситѣ на българскитѣ лихвари, на българскитѣ прѣдприемачи — открито ви го заявяваме; ние защитаваме интереситѣ на работническата класа. Но когато вие говорите за интереситѣ на българския народъ, вие фактически защитавате не интереситѣ на огромната частъ отъ този народъ, а защитавате интереситѣ само на една незначителна частъ отъ този народъ, именно на господствующата буржоазия въ всички нейни подразделения и класи.

Нѣкой отъ дѣсницата: Имате грѣшка.

В. Коларовъ: Азъ не знамъ, да-ли имамъ грѣшка, но, г. г. народни прѣдставители, азъ бихъ желалъ, поне, въ единъ парламентъ, където се разискватъ интереситѣ на разнитѣ обществени класи, да не се замъглява истината. Кого ще приспивате вие съ тази пѣсенъ, че интереситѣ на цѣлия народъ диктували сега да бждатъ увеличени косвенитѣ налози, че интереситѣ на българския народъ не позволявали да се увеличатъ въ този моментъ прѣжитѣ данѣци — върху приходитѣ и върху богатствата на състоятелната класа? Г. министърътъ на финанситѣ нѣмалъ материялна възможностъ! Че какъ да я нѣма? Както е ималъ възможностъ да ви внесе единъ законопроектъ, споредъ който акцизътъ върху газта се увеличава отъ 5 л. на 10 л., увеличаватъ се данѣцитѣ респективно и на другитѣ прѣдмети за потрѣбление, какво му прѣчеше да ви внесе единъ законопроектъ, споредъ който сумитѣ, които плащатъ разнитѣ категории данѣкоплатци за данѣкъ занятия, да бждатъ респективно и прогресивно увеличени? Неуже-ли за това е необходимо особено врѣме, за това сж необходими нѣкакви сложни манипулации? Тукъ много по-проста е смѣтката, откожкото тази, която прави

г. министърътъ на финанситѣ въ този законопроектъ за увеличение на бандеролитѣ и за увеличение на акцизитѣ. Но г. министърътъ на финанситѣ нѣма възможностъ, нѣма врѣме да облага богатствата и приходитѣ, а има възможностъ и врѣме да облага работническото население.

Д-ръ Ф. Симеоновъ: А поземелниятъ данѣкъ?

В. Коларовъ: И за него говоря.

Министъръ Д. Тончевъ: Въ идущата сесия ще видимъ и това.

В. Коларовъ: Тамъ е всичкитѣ въпросъ. Хубавото чакаме да го видимъ, нѣкъ нѣ дѣйствителностъ виждаме лопното. Г-да! Позволете ми само двѣ думи да кажа по тѣй нареченото морализаторско влияние на повишението, на увеличението косвенитѣ налози. Азъ имамъ известни данни за консомацията на алкохола въ Русия, и тия данни сж твърдѣ поучителни.

Д-ръ П. Табурновъ: Тамъ е монополътъ.

В. Коларовъ: Да. Знаете, че въ Русия спиртътъ е монополъ на държавата, и отъ този монополъ държавата извлича по-големата частъ отъ своятѣ си приходи — така е поне, споредъ бюджета за 1910 г.: 809 $\frac{1}{2}$ милиона рубли държавата взема отъ монопола на спирта, независимо отъ другитѣ косвени данѣци, мита и пр., приходътъ отъ който възлиза на 550 милиона рубли, при единъ прѣжъ данѣкъ отъ 198 милиона рубли. Това е тая образцова страна, съ многого косвени налози, която ни посочи като такава г. министърътъ на финанситѣ. Но вижте сега какво влияние оказва поскупването на спирта върху нововъзникващата консомация. Прѣзъ 1905 г. е била увеличена цѣната на спирта, тѣй сжщо и въ 1908 г. И трѣбваше, слѣдователно, да се очаква — ако бѣше върна тази теория за морализаторското влияние на поскупване на спирта — какво прѣзъ 1905 г. и послѣдующитѣ години ще се консумира по-малко алкохолъ, откожкото въ прѣдидущитѣ години. Ето каква е била консомацията. Прѣзъ 1904 г. въ Европейска-Русия се е надало по 2.66 литри спиртъ на глава, на жителъ, на човѣкъ, старо и младо, мъжко и женско.

Министъръ Д. Петковъ: Годишно.

В. Коларовъ: Да. — Прѣзъ 1905 г., върѣски поскупването на алкохола, има увеличение — 2.79 литри на човѣкъ спиртъ, а прѣзъ 1908 г., върѣски новитѣ поскупвания, на човѣкъ се падатъ по 3.02 литри спиртъ. Ето ви насъ морализаторско влияние.

Г. г. народни прѣдставители! А че тѣзи финансови реформи, монополи, акцизи нѣматъ нищо общо съ каквито и да сж хуманитарни и морализаторски стремени, това се вижда още отъ слѣдния фактъ пакъ изъ руската история.

Д. Кьорчевъ: Никой не поддържа това.

В. Коларовъ: Всички вие тукъ поддържате това, г-да. — Прѣзъ 1909 или 1910 г., не помня точно кога, Финландската диета гласуна законъ, съ който запрѣти употреблението на спирта въ прѣдѣлитѣ на Финландия. Обаче, руското централно правителство не потвърди, а отмѣни този законъ, който имаше чисто морализаторски, чисто хуманитарни цѣли, само затова, защото по такъвъ начинъ се поврѣжда на руското съкровище.

Министъръ Х. Поповъ: Не е затова.

В. Коларовъ: Точно тѣй е.

Министъръ Х. Поповъ: Съ законъ не се прѣмахва пиянството. Това е празна работа. Този въпросъ си има своята история.

П. Даскаловъ: Въ Сѣверна Америка ще намѣрите 15—20 държави и градове, където е запрѣтена продажбата на всѣкакви питиета, но пакъ подъ различни форми ги продаватъ.

В. Коларовъ: Е добръ, дебатитѣ, слѣдователно, трѣбва да бъдатъ очистени отъ всички подобни странични въпроси и съображения, които само могатъ да ги замѣглятъ и да не хвърлятъ никаква свѣтлина върху трактуския въпросъ. Тукъ се касае за единъ законъ чисто фискаленъ, тукъ се касае за държавата да събира данѣкъ, тукъ се касае за парични интереси, и при паричнитѣ интереси не сж хуманитарнитѣ съображения, които иматъ каквото и да е, нерѣшающе, а каквото и да е, даже смекчающе влияние.

Но, г. г. народни прѣдставители, азъ искамъ прѣдъ васъ да повдигна по въпроса, който точно сега ви занимава, една страна, която досега не бѣше засегната въ дебатитѣ, и не знамъ, дали бъдещитѣ оратори биха я засегнали. Азъ ще привлѣка върху нея специално вниманието на г. министра, защото той съвършено е игнориралъ тази страна въ своя законопроектъ. Г-да! Измѣня се законътъ за тютюна. Е добръ, въ тютюневото производство има интереси на фиска, има интереси на тютюневитѣ фабриканти и на притежателитѣ на складове, има интереси на производителитѣ на тютюна, има така сжщо интереси на тютюневитѣ работници. И въ тютюневото производство днесъ, съ присѣдението на частитѣ отъ нова България, сж ангажирани едно значително число български граждани. Въ тютюневото производство ще има ангажирани не по-малко отъ 40—50 хиляди души работници. Е добръ, и тѣзи работници и български граждани иматъ право да претендиратъ, щото и тѣхнитѣ интереси да бъдатъ взети въ внимание тогава, когато се създава единъ новъ законъ за тютюна или се измѣнява единъ сжществуващъ законъ за тютюна. Г. министърътъ на финанситѣ се е постаралъ на първо мѣсто да задоволи интереситѣ на фиска — въпросъ, който най-много го интересува — и слѣдъ това да помири интереситѣ на фиска съ интереситѣ на производителитѣ на тютюнъ или на фабрикантитѣ и експортторитѣ. Обаче азъ не виждамъ никъдъ въ неговия проектъ нито поменъ отъ грижа за интереситѣ на тютюневата работническа маса.

Д. Кьорчевъ: Това е работа на Министерството на труда.

В. Коларовъ: Тази бѣлѣжка не е права, защото законътъ за тютюна съдържа извѣстни разпорѣждания, които засѣгатъ труда, положението на работническото въ тютюневитѣ фабрики, защото асж не може да се правилно уредятъ интереситѣ на фиска тамъ, където тѣ влизатъ въ конфликтъ съ интереситѣ на работническата маса, ако въ сжщия този законъ не бъдатъ взети, прѣдвидени съответнитѣ мѣрки. Е добръ, г. г. народни прѣдставители, въпросътъ съвѣтъ не е маловаженъ. Положението на работницитѣ, заети въ тютюневитѣ фабрики и складовѣ, е едно положение интересно не само отъ гледище на материалнитѣ интереси на работническата маса, но и отъ гледището на интереситѣ отъ по-високо естество — отъ гледище за запазване на общественото здраве — интереси, които сж интереси на цѣлата нация, на цѣлата държава. При онѣзи условия, въ които сж поставени да работятъ днесъ работницитѣ въ тютюневитѣ складове и тютюневитѣ фабрики, това работническо население е изложено на явна гибелъ. Ако г. министърътъ на

финанситѣ би се заинтересувалъ — и азъ бихъ могълъ да му дамъ такива данни, а той може да ги намѣри и самъ — той ще види, че една огромна частъ отъ занятитѣ въ тютюневитѣ фабрики работници и работнички, специално момичетата и дѣцата, сж изложени на грѣдни заболявания, прѣимуществено на заболяване отъ туберкулоза. Една огромна частъ отъ тия работнички ежегодно мратъ отъ туберкулоза. Тѣзи заболявания и тази туберкулоза се дължатъ на лошитѣ хигиенически условия, при които се намиратъ тютюневитѣ фабрики.

Въ закона за тютюна има само едно единствено постановление въ това отношение.

Й. Йоновъ: Затуй трѣбва да има монополъ, защото държавата нѣма да има калабѣжѣ фабрики, и ще се уреди и здраве, и всичко.

В. Коларовъ: То е другъ въпросъ, г. Йоновъ; когато му дойде редъ, ще го разгледаме и ще си кажемъ думата.

Й. Йоновъ: Съгласете се, можемъ още сега да направимъ това.

В. Коларовъ: Въ чл. 17 отъ закона сж изброени условията, на които трѣбва да отговаря всѣка фабрика. Тамъ е казано само: „Фабричното заведение да отговаря на хигиеническитѣ условия за работницитѣ и служащитѣ“.

Д. Кьорчевъ: Понеже има другъ законъ, който урежда тая материя. Това, което е казано, не е малко.

В. Коларовъ: Азъ ще ви кажа, какво става, за да видите, какво помага другиятъ законъ. Г-да! Когато единъ фабрикантъ иска да открие фабрика или складъ, съгласно закона или правилника, трѣбва да се обърне къмъ акцизния началникъ. Той провѣрява, дали заведението отговаря на условията, които законътъ прѣдвижда, и, между другото, дали е хигиенично. Но вие ще се съгласите, че хигиената въ едно заведение, дѣто работятъ работници, е нѣщо относително, е въ зависимостъ отъ онази маса, отъ онака количество работници, които ще бъдатъ употребени тамъ.

Д. Кьорчевъ: Хигиена и тукъ, въ Народното събрание, нѣма.

Б. Каракашевъ: И въ частнитѣ жилища даже е относително.

В. Коларовъ: Ние не говоримъ тукъ за жилищата; ние говоримъ тукъ за тютюневитѣ фабрики, които се намиратъ подъ контрола на държавната властъ. Въ тѣзи тютюневи фабрики държавата има свой прѣдставителъ, финансовъ агентъ, контролоръ, слѣдователно, държавата има всичката възможностъ и дължъ, като пази своитѣ фискални интереси, да се погрижи за запазването интереситѣ на тютюневитѣ работници и работнички.

Б. Каракашевъ: Какъ?

Д-ръ П. Табурновъ: Ама кой е противъ това?

В. Коларовъ: Г-да! Вие не сте противъ това, но абсолютно нищо не се прави за това, а, напротивъ, понеже въ закона не се прѣдвижда нищо, то всичко е прѣдоставено на своелюбието на органитѣ на министерската властъ.

Б. Каракашевъ: Да видимъ сега, какво би трѣбвало да се прѣдвиди.

Д-ръ Н. Георгиевъ: На-ли има законъ за женския и дѣтския трудъ?

Т. Лукановъ: Много го прилагате него!

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля, тишина, г-да.

В. Коларовъ: Въ правилника за тютюневитѣ фабрики има и слѣдующето постановление, засѣгащо работниците. Въ чл. 155 се прѣдвижда, щото въ фабрицитѣ да не се допускатъ работници, по-млади отъ 13-годишна възраст; слѣдъ това чл. 173 прѣдвижда, фабрицитѣ да се отварятъ — урегулирано, слѣдователно, работното врѣме — отъ 1 септември до 31 августъ, въ 7 ч. сутриньта и се затварятъ въ 7 ч. вечерьта, значи, да се работи 12 часа, . . .

С. Календеровъ: 10 часа.

В. Коларовъ: . . . а отъ 1 септември до 31 мартъ да се отварятъ въ 7 ч. сутриньта и да се затварятъ въ 5 ч. вечерьта, слѣдователно, да се работи 10 часа.

Министъръ Х. Поповъ: Има и почивка.

В. Коларовъ: Въ забѣлѣжката е казано, че контрольорътъ на обѣдъ може да отсъствува отъ 12 до 1 ч.

Д. Кьорчевъ: Обѣдна почивка.

В. Коларовъ: Това е то всичко, което засѣга работниците отъ гледището на тѣхнитѣ интереси, урегулирано въ закона и правилника за тютюневитѣ фабрики. Но, г. г. народни прѣдставители, ние имаме, освѣтъ тоя законъ, и другъ законъ, който по-специално урегулира положението на работниците въ фабричнитѣ заведения изобщо. Но виждате какво става: фактически държавнитѣ чиновници се намиратъ прѣдъ една дилема, кой законъ да изпълняватъ, защото между закона за женския и дѣтски трудъ и правилника за тютюневитѣ фабрики съществува едно пълно противорѣчие. Споредъ закона за женския и дѣтски трудъ, въ тютюневитѣ фабрики, въ тѣй нареченитѣ опасни за здравето заведения, не се допускатъ работници по-млади отъ 18 години, а правилникътъ за тютюневитѣ фабрики иска работниците само 13 години да сѫ изпълнили. Контрольоритѣ въ тютюневитѣ фабрики познаватъ само своя законъ и своя правилникъ; тѣ не само не гледатъ за приложението на закона за женския и дѣтски трудъ, но — това го зная положително отъ своята практика, като 6-годишенъ членъ на комитетъ на труда — тѣ систематично прѣчатъ на комитетитѣ на труда да прилагатъ закона за женския и дѣтски трудъ, като считатъ, че законътъ и правилникътъ за тютюна сѫ единствено задължителни за тѣхъ. По-патакъ, не само контрольоритѣ на тютюневитѣ фабрики правятъ това, но и централнитѣ финансови власти; безъ да обръщатъ внимание на постановленията на другитѣ закони, систематически нарушаватъ както тѣхъ, така и този правилникъ и законъ за тютюна, колкото се касае до интереситѣ на занятитѣ тамъ работници. Така, сѫ министерска заповѣдъ работното врѣме въ тютюневитѣ фабрики е увеличено съ единъ часъ. Това бѣше, доколкото помня, въ врѣмето на г. г. демократитѣ. И днесъ тая заповѣдъ, която е незаконна, е още въ сила, и днесъ още постановленията на правилника за тютюневитѣ фабрики въ това отношение фактически не се спазватъ въ тютюневитѣ фабрики затуй, защото въ една забѣлѣжка на правилника е казано, че въ екстрени случаи може да се позволи на фабрикантитѣ да работятъ и по-дълго врѣме. Фактически, въ всичкитѣ тютю-

невитѣ фабрики и складове се работи много повече, отколкото законътъ и правилникътъ за тютюневитѣ фабрики допускатъ. Но, г-да, има и нѣщо друго. Когато сѫ се прѣдприемали извѣстни измѣнения въ закона за тютюна, въ тютюневото законодателство, тютюневитѣ фабриканти и господари винаги сѫ прѣдявявали своитѣ искания, и министерството винаги се е отнасяло съ респектъ, съ снизхождение къмъ тѣхнитѣ искания. Обаче, не само тютюневитѣ фабриканти сѫ се обръщали къмъ министерството и Народното събрание въ миналото. Тѣй сѣщо и тютюневитѣ работници сѫ подавали мемоари до Министерството на финанситѣ, и въ тия мемоари сѫ излагали ужасното положение, въ което тѣ се намиратъ, систематическитѣ нарушения на закона отъ страна на финансовитѣ агенти, обаче никога досега нищо отъ тѣхнитѣ искания не е вземено подъ внимание; нито даже тѣхнитѣ оплаквания, които сѫ просто оплаквания за възстановяване силата на закона и правилника въ тютюневитѣ фабрики, не сѫ вземани подъ внимание. Азъ имамъ тукъ отпрѣдъ си единъ подобенъ мемоаръ, който бѣше изпратенъ прѣзъ 1909 г. до тогавашното министерство, тѣмъ тогавъ, когато ставаше измѣненето на закона за тютюна, тѣмъ въ оня моментъ, когато бѣше съставенъ тютюневитѣ картелъ, тѣмъ тогавъ, когато властѣта просто отетили на тютюневитѣ фабриканти 4% отъ бандерола за тютюна и палироцитѣ отъ първо и второ качество и 1% отъ бандерола за тютюна отъ трето качество.

Министъръ Д. Тончевъ: Като премия.

В. Коларовъ: Като премия. — Тѣмъ въ оня моментъ, въ който правителството даде единъ голѣмъ подарѣкъ на тютюневитѣ фабриканти, тютюневитѣ работници искаха отъ правителството извѣстни мѣроприятия, насочени да запазятъ тѣхнитѣ интереси. Абсолютно нищо не биде направено въ това отношение, нищо не биде взето подъ внимание. Въ единъ мемоаръ-анкета, направенъ отъ работническия съюзъ, се излагаха просто възмутителни несправди и петърними отъ ничие гледище условия на работниците въ тютюневитѣ фабрики, но абсолютно нищо не бидѣ взето подъ внимание. Тамъ, имаме цѣли поменици на млади невинни дѣца, които здрави постъпватъ въ тютюневитѣ фабрики, и въ продължение на 2—3 години свършватъ на смъртно легло отъ туберкулоза. Това става всекидневно, това е системно; маса тютюневи работници, благодарение условията, въ които се намиратъ тѣ и благодарение немарливостта на държавнитѣ власти по спазване хигиената въ тия заведения, просто намиратъ въ тютюневитѣ фабрики една своя гробница.

Г-да! Върховниятъ хигиенически съвѣтъ е счелъ, че работата въ тютюневитѣ фабрики и складове е опасна за здравето — указъ № 63 отъ 6 май 1906 г., тѣмъ тогавъ, когато квалификираха разнитѣ фабрични и индустриални заведения у насъ отъ гледището на хигиената и здравето. Е добръ, отъ 1906 г. насамъ, ето вече 8 години и досега законътъ въ тютюневитѣ фабрики не се прилага, и досега въ складовѣтѣ вие ще намѣрите малолѣтни дѣца, които, по закона, не бива да работятъ тамъ, които е грѣхота да се оставятъ да работятъ тамъ, защото забойвания и смъртъ ги чака. Не само това, комитетитѣ на труда сѫ полагали голѣми усилия за прѣмахването на тѣзи беззакония; специално пловдивскиятъ комитетъ на труда е правилъ голѣми усилия въ това отношение, обаче, той е срѣщалъ систематически съпротива отъ органитѣ, прѣди всичко, на финансовата власт.

Азъ мога да ви посоча цѣлъ редъ актове, съставени отъ комитетитѣ на труда, по които сега сѫдилицата издаватъ присъди, съ които глобяватъ тютю-

тютюневите фабрики и притежатели на складове. Но за мене фактически не важи, че подиръ 5—10 години вне ще глобите единъ фабрикантъ съ 500 л. — толкозъ е максимумътъ на глобата, прѣдвидена въ закона за женския и дѣтския трудъ — заради туй, че беззаконно е приелъ да работятъ въ фабриката му дѣца. Това нѣма абсолютно никакво значение, ако въ продължение на 10 години той продължава да върши същото нарушение и да взема живота на тѣзи невинни работници и работнички. Важното е, да се взематъ необходимите мѣроприятия, за да се тури край на това петърпимо положение, и, на второ мѣсто, да се тури край на тѣзи произволи, които практикуватъ органитъ на държавната властъ въ тютюневите фабрики по отношение на заплатитъ въ тѣхъ работници. Г-да! Въ Австрия дѣйствително има държавенъ монополъ на тютюневата фабрикация. Тамъ правителството е признало, че туберкулозата е една професионална болестъ на тютюневите работници, която се поражда вследствие на условията на самата работа въ тютюневите фабрики, и за да парализира тази опасност, то е учрѣдило специаленъ противотуберкулезенъ фондъ, учрѣдило е и специаленъ санаториумъ за лѣкуване и поправка на заболѣлите тютюневи работници и работнички. У насъ въ 1909 г., когато работниците се излагаха на тая опасност — да заболѣятъ отъ туберкулоза — правителството съчете въ този моментъ за съвмѣстимо съ своитѣ интереси да подари съ стотини хиляди лева като премия на тютюневите фабриканти; то, обаче, не послуша молбата на работниците, што отъ същитѣ тѣзи приходи, които държавата харизва на тютюневите фабриканти, да учрѣди единъ противотуберкулезенъ фондъ за лѣкуване на тютюневите работници и работнички.

Х. Гендовичъ: Тукъ си правъ.

В. Коларовъ: Въ 1909 г. работниците бѣха формулирали слѣднитѣ искания: (Чете) „Бързо и точно прилагане на закона за женския и дѣтския трудъ въ тютюневите фабрики и складове, като се вгупи на респективните министерства на търговията и земледѣлието и на финансите, да взематъ мѣрки за това.

„Узаконяване на 8 часовъ работенъ день въ тютюневите фабрики и складове за всички възрастни работници и работнички“. Защото, споредъ нашия законъ за женския и дѣтския трудъ, работното врѣме за възрастните работници не е ограничено, не е опрѣдѣлено, а при условията, при които работятъ тютюневите работници и работнички, необходимо е да бѣде ограничено работното врѣме и за възрастните работници и работнички, и то отъ гледището на една обществена хигиена. Слѣдъ това: (Чете) „Създаване на противотуберкулезенъ фондъ за тютюневите работници и работнички“, и, най-послѣ: „Създаване законъ за застраховка на работниците въ случай на нещастия, заболѣване, старостъ и пр.“

Г. г. народни прѣдставители! Всички тѣзи въпроси азъ бихъ ги повдигналъ при дебатитѣ по бюджета на Министерството на търговията, индустрията и труда, но тукъ се касае за специална категория работници, чийто трудъ въ значителна степенъ се урегулирва и не може да не се урегулирва отъ единъ специаленъ законъ отъ ресора на Министерството на финансите. Затова азъ специално се спирамъ върху този прѣдметъ въ настоящитѣ дебати, и като констатирамъ всичко това, азъ ще моля г. министра на финансите — понеже една голѣма частъ отъ всички тѣзи искания на работниците отъ тютюневите фабрики могатъ да бѣдатъ удовлетворени, могатъ и трѣбва да бѣдатъ взети въ внимание, даже ако за това сж необходимии извѣстни материални жертви; най-послѣ, жертви не бива да се

правятъ само за господаритѣ, а трѣбва да се правятъ тѣй сжщо и за ония, които създаватъ богатствата на господаритѣ — азъ ще моля, казвамъ г. министра на финансите, што да се съгласи да прокара въ самия законъ постановление, покровителствуващо труда въ изказаниа отъ мене смисълъ, а така сжщо да се съгласи, въ специалния правилникъ за тютюневите фабрики да внесе всичко онова, което е отъ естество да гарантира на занятитѣ тамъ работници едни условия на работа, човѣшки, съвмѣстими съ тѣхното достойнство, съвмѣстими съ обществената и индивидуалната хигиена, и, най-послѣ, условия, които да отговарятъ на тѣхните интереси като работници, като създатели на извѣстни богатства.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Свършихте ли?

В. Коларовъ: Г-да! Съ тѣзи бѣлѣжки азъ свършвамъ, като най-накрая най-настоятелно искамъ отъ г. министра, въ името на тази заслужаваща всѣко внимание група отъ работници въ България, на чийто грѣбъ, благодарение на чийто трудъ вие искате отъ българския народъ близо 30 милиона лева въ данѣкъ бандеролитъ, азъ искамъ, отъ името на тази група отъ българското работничество, што вие да вземете въ внимание всичко онова, което отговаря на нейнитѣ интереси.

Д-ръ П. Табурновъ: Тогава ще гласувате за законопроекта.

В. Коларовъ: Азъ ще гласувамъ онова, което ще направите вие въ това отношение, а тамъ, където вие ще увеличите данѣчния товаръ на тѣзи работници, нѣма никога да гласувамъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Давамъ 10 минути отиди.

(Слѣдъ отиди)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звънц) Засѣданieto продължава.

Има думата г. Христо Гендовичъ.

Х. Гендовичъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Както и завчера, азъ ще бѣда твърдѣ кратъкъ, защото мнозина говориха по този законопроектъ. Дѣйствително, той е интересенъ законопроектъ, съ който се увеличаватъ държавнитѣ приходи. За това увеличение всички трѣбва да се съгласимъ. Както ви казахъ и завчера, държава безъ приходи не може да съществува. Какво се казва за тютюнитѣ и бандеролитѣ въ законопроекта за изменение и допълнение закона за тютюнитѣ и приложената къмъ него тарифа на бандеролитѣ? Върху съществуващитѣ данѣци се прибавя единъ незначителенъ новъ данѣкъ: отъ 20 милиона и нѣколко хиляди лева се увеличава съ 7 милиона и нѣщо, и става всичко около 27 милиона лева. Това е незначително увеличение и не врѣди никому. Защо не врѣди? Защото, който иска, ще пуши, който не иска, нѣма да пуши.

Говори се тукъ отъ страна на г. Коларова, че работническата класа постоянно пушела тютюнъ. Но колко пуши тя? Единъ пакетъ отъ 20 ст. на день. Но той прави икономия въ яденето за единъ грошъ, защото, който пуши тютюнъ, по-малко се храни. Тютюнътъ му убива апетита. Тѣй че, като пуши тютюнъ, той прави икономия по грошъ, два, три за ядене. Ние трѣбва да се оплакваме отъ увеличението пѣната на тютюна, защото ние взимаме пакетъ екстра и плащаме 1-20 л. — работникътъ плаща 20 ст., азъ плащамъ 1-20 л.

А. Стамболийски: Но я сравнете Вашето имотно състояние съ това на единъ работникъ.

Х. Гендовичъ: Вънъ отъ това, прѣдговорившиятъ г. Ляпчевъ — азъ не бѣхъ тукъ, но доколкото можяхъ да разбера — с казвалъ, че не трѣбва да се облага съ данѣкъ тютюнитъ въ новитъ земи. Г. Ляпчевъ грѣши; съжалявамъ, че е билъ министъръ. Той трѣбваше прѣвъ да подкрѣпи този законопроектъ за увеличение на данѣцитъ. И всѣки министъръ е длъженъ да увеличи приходитъ на държавата съ данѣци, които не тежатъ много на населението. Г. Ляпчевъ, както ви каза, иска да оставимъ новитъ земи за 3—4 години безъ облагане съ данѣкъ. Защо? България ли е тамъ? Да, България. Сѣществуватъ ли хора, които се занимаватъ съ тютюново производство? Да. Законътъ, както ще се приложи въ стара България, така ще се приложи и въ новитъ земи, защото за насъ е безразлично; и тукъ, и тамъ е България, и законитъ навсѣкждѣ сѣ еднакви. Азъ даже намирамъ вина на г. министра на финанситъ, че той не е прѣдложилъ монополъ. Азъ прѣдлагамъ да въведемъ монополъ на тютюна, защото, ако имаме монополъ, ще вземемъ по 40 милиона лева; и сега въ дѣйствителностъ сѣществва монополъ на тютюна, но само въ рѣцѣтъ на нѣколцина като Вакаро и компания — картелътъ. То не е ли монополъ? Ако въведемъ държавенъ монополъ, правителството ще вземе 40 милиона лева, а нѣма да се ползватъ само 5—6 души фабриканти, като Вакаро и нѣколко други фабриканти.

А. Стамболийски: Отъ дѣ ще вземемъ пари да откупимъ мапинаритъ на тѣзи фабриканти?

Х. Гендовичъ: Я ги вземемъ, я не. Затуй именно вие, г. г. народни прѣдставители, трѣбва да се притечете да гласувате този законопроектъ и да се съгласите съ мене да се въведе монополътъ на тютюна въ България, отъ който ще вземемъ 40 милиона лева, а не както сега 20—27 милиона лева, незначителна сума. На г. Ляпчева, който казва, че не трѣбва да се облагатъ съ данѣкъ новитъ земи, ще отговоря слѣдующето. Г. Ляпчевъ трѣбва да си напомнимъ какво казваше неговиятъ шефъ, покойниятъ Каравеловъ. Когато стана съединението на Източна-Румелия съ Сѣверна-България — азъ бѣхъ румелийски народенъ прѣдставителъ — запитаха покойния Каравеловъ: по кои закони ще се управляваме, и той отговори: по българскитъ закони, безъ да пита нѣкого, изпрати инструктори за управлението на Румелия, които наложиха веднага законитъ на България. Даже отвори се въпросъ въ Събранието. Каравеловъ каза: „Азъ никога не слушамъ, законитъ навредъ ще бждатъ еднакви.“ Г. Ляпчевъ трѣбваше да помни думитъ на покойния Каравеловъ, че, който иска да живѣе свободно, трѣбва и да плаща, който иска свобода, трѣбва да носи данѣнитъ тежоба.

С. Момчевъ: Въпросътъ е: кой да плаща.

Х. Гендовичъ: Ще плаща онзи, който има; който нѣма, какво ще плаща? Ще платятъ онѣзи, като мене, които иматъ; вие какво ще плащате? (Общъ смѣхъ) Асѣлж, вие, социалиститъ, какво ще платите, работническата класа какво ще може да плаща?

А. Коновъ: Правъ сте, защото социалиститъ не купатъ.

Х. Гендовичъ: Слѣдователно, нѣма какво да се оплаквате. Азъ зная, че социалиститъ нѣма да се съгласятъ да гласуватъ законопроекта, защото сѣ оппозиция; хементъ, затуй е оппозицията, за да бжде

противъ законопроектитъ, които правителството прѣдлага. Тази е ролята на оппозицията. Азъ рѣдко съмъ виждалъ опозиционеръ да казва: „Да, азъ съмъ съгласенъ съ законопроекта на правителството“. Тогава би значило да нѣма оппозиция. Ще излизатъ мутри да кажатъ: „Ние сме противъ законопроекта“, . . . (Общъ смѣхъ) . . . и разни още врѣли-некипѣли, както ви казахъ и завчера.

А. Коновъ: Литературенъ езикъ!

Х. Гендовичъ: Литературенъ езикъ — споредъ хората се употрѣбвява.

Н. Лулчевъ: И споредъ този, който го употрѣбвява.

Д. Драгиевъ: Много бѣдни изрази.

Х. Гендовичъ: Когато говори г. Коларовъ, неговиятъ езикъ бѣше такъвъ, като-че-ли говори на нѣкое събрание на улицата. Слѣдователно, азъ мисля, че моятъ езикъ е твърдѣ добъръ, защото не докачамъ никого. — Тѣй щото, г. г. народни прѣдставители, не трѣбва ни най-малко да се стѣснявате да гласувате за законопроекта. Както ви казахъ, прави честь на г. министра на финанситъ, че внесе подобенъ законопроектъ за увеличение данѣка върху тютюна. Тютюнътъ е за луксъ. Работническата класа го пуши, ама по 20 ст. пакетътъ и прави икономия отъ яденето по грошъ. Които повече пушатъ тютюнъ, нѣматъ апетитъ да ядатъ и, слѣдователно, тѣ печелятъ. Работническата класа не трѣбва да се оплаква и даже тѣ сами трѣбва да се съгласятъ за увеличение данѣка върху тютюна. Г. Ляпчевъ забѣлжамъ, че не трѣбвало да бжде свободно сѣненето въ нова България. Всѣки трѣбва да е свободенъ навсѣкждѣ да сѣе. Азъ, като прѣдставителъ въ новитъ земи, зная исканията на тамошното население; то иска сѣненето на тютюна въ новитъ земи да бжде свободно, защото, който сѣе два декара, ще сѣе 22, а по-прѣди, както ограничаваше стариятъ законъ, никой не можеше да сѣе повече отъ два декара. Слѣдователно, сега се дава широкъ смисълъ на закона да сѣе кой колкото иска, само не се позволява да се сѣе въ онѣзи гористи мѣста, които не могатъ да бждатъ подъ контролъ и които никой не може да ги гледа. Всѣки, който живѣе въ България, трѣбва да се подчинява на нейнитъ закони. Слѣдователно, нѣма защо да приказваме, че законитъ е билъ такъвъ или онакъвъ. Министърътъ на финанситъ, г. Тончевъ, е билъ много умѣренъ, той иска само едно увеличение отъ 7 милиона лева; ако азъ бѣхъ на негово мѣсто, щѣхъ да искамъ двойно повече. И, дѣйствително, трѣбва да се въведе у насъ монополътъ, защото монополътъ, както ви казахъ, и тѣй сѣществва. Ама какъ сѣществва? Нѣколко лица експлоатиратъ цѣлото население, но вие не знаете това. Ако вземете една статистика, ще видите колко печелятъ фабрикантитъ, които сѣ синдикирани и какъ експлоатиратъ бѣдното население. Вие не сте схванали това. Ако бихте узнали това, сами ще прѣдложите на почитасмото правителство да внесе единъ законопроектъ за монополъ на тютюна. Тамъ е спасението за България. Защото монополъ сѣществва навсѣкждѣ, сѣ изключение у насъ. Ние ли се намѣрихме най-умни да не въведемъ монополъ на тютюна? Ние въведохме пропорционална система, за да покажемъ, че сме най-хитри. Франция е 500-годишно царство и до днесъ не е прокарала пропорционалната система при изборитъ, а ние прокахме тази система. Въ цѣлия свѣтъ сѣществва монополъ, а ние излизаме най-хитри и казваме: не трѣбва да има у насъ монополъ. Туй пада малко, да извините, серсеемликъ.

Прѣседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. Гендовичъ! Моля употребявайте по-прилични изрази.

Х. Гендовичъ: Извинете, моля Ви се, азъ говоря на езикъ, на който да мо разбере простолюдието. (Общъ смѣхъ)

А. Ботевъ: То те разбира.

Х. Гендовичъ: Защото, ако говоря на по-наученъ езикъ, нѣма да ме разбератъ. (Общъ смѣхъ) Г. Коларовъ, г. г. народни прѣдставители, говори за Франция, за Англия и за Русия, обаче той говори само за галерията. Той не е взелъ статистиката да види какъ е въ Франция. Остава да каже само за Китай и за Япония — за тѣхъ не спомена. Ако бѣше казалъ и за тѣхъ, статистиката му щѣше да бѣде пълна. Само въ едно отношение бѣше правъ, дѣто каза, че трѣбва да има контролъ за малолѣтнитѣ въ тютюневитѣ фабрики. Но пакъ ще кажа, че не може да се оплаква отъ това, защото ние търсимъ слугини съ 40 л. мѣсечно и не можемъ да намѣримъ, понеже отиватъ да работятъ въ фабрицитѣ съ 2—3 гроша на день. Тѣй щото и тамъ не може да се оплаче. По-добри ще бѣде да дадатъ възпитание на своитѣ дѣца да не пушатъ тютюнъ отъ малки, да се занимаватъ съ други занятия и да не отиватъ въ фабрицитѣ; да имъ дадатъ друго възпитание да не се оплакватъ отъ данъцитѣ. Какви данъци плащатъ? Никакви. Слѣдователно, нѣма какво да укоряваме този законопроектъ за тютюнитѣ, както и вчерашния — за акциза върху спиртъ.

Прѣседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Свършихте ли, г. Гендовичъ?

Х. Гендовичъ: Не съмъ почналъ още. — Г. г. народни прѣдставители! Казахъ ви, че нѣма въ свѣта държава, кждѣто да не се плащатъ данъци. Това не е държава, кждѣто не се плащатъ данъци. Но данъцитѣ трѣбва да бждатъ съразмѣрни. Азъ не виждамъ нѣкоя несъразмѣрностъ въ напѣтитѣ данъци. Даже има прѣдмети, които трѣбва да се облагатъ още повече, и има такива, които не сж обложени досега. Тѣй щото, ако г. министърътъ на финанситѣ ни внесе този законопроектъ за едно увеличение отъ 7 милиона лева, азъ мисля, че това за българския народъ е най-малка тежестъ. Ако погледнемъ изобщо въ Европа, ще видимъ, че дѣйствително ние стоимъ много долу по отношение данъцитѣ. Нашето население, което отъ 35 години е освободено, ние не го товаримъ съ голѣми данъци, както другадѣ, защото и отъ тѣзи, които сега плаща, се оплаква. Заради това, азъ бихъ молилъ почитаемото Народно събрание да се съгласи съ мене да приеме по принципъ законопроектъ за увеличение данъка върху тютюна. Говори се много по този законопроектъ и не струва да се говори повече.

Прѣседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Георговъ.

И. Георговъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Съ настоящъ законъ се засѣгатъ не само консоматоритѣ, но и тютюнопроизводителитѣ, както и фабрикантитѣ, и търговцитѣ на тютюнъ. Производството на тютюна, поради грижата, която трѣбва да се проявява при неговото отглеждане, е прѣдметъ главно на дребното земледѣлие. Ето защо, би трѣбвало да се обърне особено внимание да се не прѣдизвика съ новитѣ налози едно прѣхвърляне на увеличеното брѣме върху тютюнопроизводителитѣ. Счита се, че тютюнопроизводството дава особено голѣмъ приходъ и за това правителствата се

стремятъ да увеличаватъ повече налога върху това производство. Вѣрно е отчасти това, че тютюната култура дава много по-голѣмъ приходъ, отколкото културата на другитѣ земледѣлски произведения. Но вѣрно е тѣй сжщо, че тютюневото растение взема отъ земята много хранителни части, които трѣбва да се допълватъ съ специално торене. Вънъ отъ това, както се изтъкна тукъ отъ единъ прѣдставителъ на земледѣлския съюзъ, понеже правителството съ увеличаването на бандерола опрѣдѣля, както и по-рано е било, и продажната цѣна, то се знае, че фабрикантитѣ ще се помжчатъ, като се туря граница на продажната цѣна, да прѣхвърлятъ това увеличение, да го взематъ съ намаляване цѣната на тютюна, купуванъ отъ производителитѣ. Ето защо, г. министърътъ на финанситѣ не трѣбваше тѣй леко да погледне на въвеждането на поземелния налогъ върху земята, на която се седи тютюнътъ, който налогъ досега не съществуваше. Г. министърътъ на финанситѣ смѣта, че понеже мурурието 40 ст. на килограмъ се плаща отъ тютюнофабрикантитѣ, то е справедливо да се въведе единъ налогъ, който прѣко да засегне тютюнопроизводителитѣ. Но, както казахъ и по-рано, фабрикантитѣ по всѣка вѣроятностъ ще се опитатъ, увеличението, което се прави съ новия данъкъ, да го оставатъ на тютюнопроизводителитѣ, както и новото мито по 2 л. на килограмъ, което ще се взема отъ несортирвания тютюнъ, който ще се извозва. Тѣзи нови налози, по всѣка вѣроятностъ, ще прѣдизвикатъ намаляване цѣната, по която тютюнопроизводителитѣ ще продаватъ тютюна на търговцитѣ и фабрикантитѣ. Въ реда на тия мисли азъ дождамъ сега върху единъ въпросъ, който повдигна г. Ляпчевъ, само че азъ ще го поставя малко по-другояче. Като се вземе въ съображение, че земята посѣта съ тютюнъ въ новитѣ земи дава единъ двосенъ приходъ, както го каза депутатътъ отъ Гюмюрджинско, отколкото въ стара България, изглежда, че ние съ унифицирането на законодателството за стара и нова България като че ще туримъ тютюнопроизводството въ новитѣ земи въ едно привилегировано положение. Тютюнопроизводителитѣ ще плащатъ еднакви налози, както въ стара, тѣй и въ нова България, само съ едно малко изключение, че 3 л. поземеленъ налогъ ще се плаща на декаръ за земитѣ съ доброкачественъ тютюнъ, а за земитѣ съ по-долнокачественъ тютюнъ ще се плаща поземеленъ налогъ 2 л. на декаръ — разликата е много малка. На всѣки случай, при несравнено по-голѣми приходи, които даватъ земитѣ въ нова България, ние ще туримъ тютюнопроизводителитѣ въ стара България въ по-неизгодно положение, тѣ при конкуренцията ще иматъ известна загуба. Ето защо г. министърътъ на финанситѣ ще трѣбва да помисли по тоя въпросъ, да се вземе въ съображение при опрѣдѣлянето размѣра на поземелния данъкъ върху земята посадена съ тютюна, както и таксата за извоза на тютюна, по-долното качество земя въ стара България. Може-би ще бѣде неудобно да имаме различни законодателства за стара и нова България. Ние бихме могли да намѣримъ едно срѣдство, щото и при унифицирането на законодателството за стара и нова България, да се вземе въ съображение качеството на земята въ стара България. Разбира се, че пѣше да бѣде по-добри, ако г. министърътъ на финанситѣ бѣше почакалъ съ внасянето на този законопроектъ и ако би се запазилъ тютюневиятъ режимъ въ нова България още съ двѣ или три години, както каза г. Ляпчевъ. Но веднѣжъ внесенъ този законопроектъ, не ще бѣде възможно ние сега да приемемъ специаленъ законъ за тютюнопроизводството въ новитѣ земи, а ще трѣбва да се вземе въ съображение, както казахъ, качеството на земята,

както и навиците на населението въ стара и нова България.

Азъ сега дохождамъ до самия бандеролъ. Г. министърътъ на финансите въ своя отговоръ на възраженията, които се направиха на законопроекта за увеличаване акцизита, поддържахъ, като се основаваше на по-стари авторитети, че увеличаването на косвенитъ налози е признакъ за уголѣмяването на цивилизацията. Струва ми се, че тоя възгледъ вече се сборва отъ новосъздаденитъ стопански и социални условия. При послѣдния стадий на образуването на социалнитъ класи, при увеличаването консомативнитъ пужди на широката градска и селска маси, най-послѣ и при увеличаването на богатствата въ по-горнитъ класи, изисква се неизмѣнно, щото възгледътъ, центрътъ на бюджетнитъ приходи да се тури главно върху косвенитъ налози, да се измѣни, тоя възгледъ е вече измѣненъ въ всички държави съ демократическо управление, въ всички държави, кждѣ господствува демокрацията. Г. Коларовъ бѣше много правъ, като каза, че въ Англия отъ пѣколко години насамъ много бързо се замѣняватъ частъ отъ косвенитъ налози, които засѣгатъ широкото употребление, съ прѣки налози, и това става особено откогато е министъръ на финансите Ллойдъ Джорджъ. Тамъ косвенитъ налози сж били много по-голѣми прѣди него, отколкото сж сега. И днесъ английскитъ бюджетъ тежи главно върху прѣкиятъ налози. Ллойдъ Джорджъ не само че намали митото върху захарта, но той се стреми, по-нататътъ съвѣтъ да освободи захарта отъ мито, понеже тя е единъ продуктъ не само отъ широко употребление въ Англия, но е и единъ доста хранителенъ продуктъ. Всичкитъ ония сръдства, които бѣха пужби за развитието на социалното законодателство, както и за увеличението на флотата, той ги потърси въ прѣкиятъ налози. Той обложи много повече едритъ земледѣлски стопанства, както и индустрията. И той въ своитъ демократически реформи отиде толкова далечъ, че поиска да реформира и общинскитъ налози. Въ Англия по-голѣмата частъ отъ приходитъ на общинскитъ налози се добива отъ наемната стойностъ на квартиритъ, и тоя данъкъ тежи най-вече върху сръдната и работническата класи. За да може да прѣмахне тоя налогъ, той увеличава налога върху приходитъ, увеличава прогресията въ тоя налогъ, за да могатъ общинитъ да получатъ известна частъ отъ това увеличение, за прѣмахването данъка върху наемитъ. Асж едно правителство, което иска да се обѣга върху демокрацията, едно правителство или една държава, по-добъръ, който се управлява съ парламентъ, избирайтъ по всеобщо гласоподаване, не може да не вземе въ съображение да се намалятъ косвенитъ налози, които тежатъ главно върху широкитъ народни маси. И ако въ Англия стачкитъ и въобще работническитъ движения не се изразяватъ въ бурни спени, това се дължи главно, че тамъ продуктитъ отъ най-широко употребление или се облагатъ съ много малки такси, или пъкъ се освобождаватъ ония, които сж отъ първа необходимостъ, които съставляватъ прѣхраната на широката маса. Тази е една отъ причинитъ, дѣто въ Англия е обезпеченъ специалниятъ миръ.

Тукъ искамъ да кажа двѣ думи за онова възражение, което г. Ляпчевъ направи при разискването на законопроекта за акцизита. Той казваше, че когато се увеличатъ налозитъ върху прѣдметитъ отъ широко употребление, тогава работницитъ ще искатъ увеличение на своята работена плата. Това възражение не е основателно, защото тамъ, дѣто се увеличаватъ косвенитъ налози, тѣ засѣгатъ не само работницитъ, но и фабрикантитъ. Ако въ Англия необходимитъ продукти биха се обложили съ

косвени налози, тогава фабрикантитъ не биха намѣрили смѣтка да удовлетворяватъ исканията на работницитъ главно по това съображение. Единъ пъкъ фабрикантитъ си направили смѣтка каква плата да даватъ на работницитъ, слѣдъ увеличението на косвенитъ налози тѣ не могатъ да я увеличаватъ. И резултатътъ отъ увеличаването на косвенитъ налози ще бѣде само тоя, че ще поскъпи живота на народната маса, а въ тоя случай и на работницитъ, безъ да може да се увеличава тѣхната плата.

Азъ съ това свършвамъ. Ще кажа въ заключение слѣдното по увеличението на бандерола, що се отнася до третото качество. Както се забѣлѣзва отъ цифрата, която очаква г. министърътъ на финансите, излиза, че това увеличение на бандерола ще засегне главно тютюна отъ трето качество. Г. министърътъ на финансите очаква едно увеличението отъ бандерола върху третото качество отъ 4.300.000 л., когато отъ увеличението бандерола на другитъ качества очаква само 3.000.000 л. Очевидно е, че увеличението на бандерола ще засегне главно широката народна маса, особено пъкъ градската.

К. Василевъ: Отъ дѣ пъкъ намѣри, че ще засегне градската маса?

И. Георговъ: Ние не трѣбва да изпускаме изъ прѣдъ видъ, когато искаме да увеличимъ налога върху единъ артикулъ отъ широко употребление, навика на масата. Вѣрно е, че увеличението на бандерола на тютюна, понеже се пуши отъ възрастнитъ членове на сѣмейството, не засѣга цѣлото сѣмейство, а само едно или двѣ лица отъ сѣмейството. Но вѣрно е, тѣ сжщо, че тѣзи, които даватъ прѣхрана на сѣмейството, търсятъ въ пушенето на тютюна едно малко развлѣчение, отъ което тѣ не могатъ да се откажатъ. По-скоро единъ възрастенъ членъ отъ сѣмейството може да намази употреблението на месото въ сѣмейството, отколкото да се откаже отъ пушенето на тютюна. Ето защо азъ твърдя, че увеличението на бандерола може да има като косвено послѣдствие, да се употребяватъ въ едно сѣмейство по-малко ония прѣдмети, които сж необходими за прѣхраната на сѣмейството. Тютюнитъ е единъ прѣдметъ, който е доста удобенъ за облагане. Най-послѣ, ако е въпросъ да се обложи умѣрено, ние не бихме имали нищо противъ това, по ситаме, че тѣ, както бѣше бандеролътъ досега, бѣ достатъченъ за тютюна отъ трето качество. Нѣмаме нищо противъ увеличаването на бандерола за първото и второто качество, както и за напирсентъ отъ първо и второ качество, но не би трѣбвало да се увеличава бандеролътъ за третото качество. Нека оставимъ на оная маса запалителни, дребни търговци и работници, на отчасти и селяни, да иматъ случай, както досега, да се ползватъ съ едно отъ рѣднитъ, достѣпни за тѣхъ сръдства за развлѣчение, каквото е пушенето на тютюна. По това съображение, понеже увеличаването на бандерола върху третото качество тютюнъ засѣга изключително широката маса, ние не можемъ да гласуваме по принципъ за този законопроектъ, а тѣ сжщо не можемъ да гласуваме по принципъ за този законопроектъ още и затуй, защото той ще влоши положението на тютюнопроизводителитъ, които съставляватъ у насъ частъ отъ селската демокрация.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. министърътъ на финансите.

Министъръ Д. Тончевъ: Г. г. народни прѣдставители! Нѣма да прибавя нищо къмъ онова, което изказахъ вчера по поводъ на законопроекта за акцизита. Това, което казахъ по него, може да се приложи и къмъ днешния законопроектъ, съ който

искаме да измѣнимъ закона за тютюнитѣ. Измѣненіята, които прѣдлагамъ, почитаеми г-да, могатъ да се раздѣлятъ на три категории. Първата категория съдържа въ себе си разпорѣждания, съ които искаме да измѣнимъ закона за тютюнитѣ, който бѣше въ сила въ стара България, за да го туримъ въ съобразностъ съ всичкитѣ онѣзи разпорѣждания и обичаи, по които е ставало сѣненето на тютюнитѣ въ новитѣ земи. Втората категория обема разпорѣждането, съ което се отмѣнява онова постановление на чл. 15 отъ закона за тютюнитѣ, което казваше, че земи, които се сѣятъ съ тютюнъ, се освобождаватъ отъ плащането на поземеленъ данѣкъ. Третата категория разпорѣждания се отнасятъ до увеличенията на бандерола, а тъй сѣщо и до нѣкои още разпорѣждания отъ закона, които цѣлятъ да увеличатъ консомацията. Тѣзи сѣ тритѣ категории измѣнения на закона, които ние искаме да гласувате.

Първиятъ въпросъ, който се прѣдставя и по който достатъчно се говори отъ г. Ляпчева, се засегна и отъ г. Георгова, е: трѣбваше ли законътъ за тютюна въ стара България да се приложи къмъ тютюнопроизводството и въ нова България? Отъ законопроекта приравняваме новитѣ земи въ всѣко едно отношение съ стара България, и всичкитѣ закони, безразлично, които сѣ въ сила въ стара България, считаме, че трѣбва да влѣзатъ въ сила и въ нова България, като се направятъ само нѣкои поправки, които биха противорѣчили за развитието на нѣкое си производство, а тъй сѣщо, които биха противорѣчили на обичаитѣ и правитѣ, които сѣ установени по тѣзи въпроси тамъ. Ние считаме, че е длъжностъ на българското правителство и на българския народъ слѣдъ присъединението на новитѣ земи, да не правятъ никаква разлика между старата и нова България, да не оставимъ нова България подъ стария режимъ, който въ всѣко едно отношение отстъпва на режима въ стара България. Като първо показателство за това свое рѣшение ние дадохме съ разпорѣждането да станатъ избори и въ нова България. Значи, първото наше дѣйствиe въ това отношение, че ние дадохме възможностъ на българскитѣ граждани отъ новитѣ земи да се ползватъ още отъ първия моментъ съ своитѣ политически права.

Недѣлко Атанасовъ: Защо тогѣ имаште нужда отъ това.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля.

Недѣлко Атанасовъ: Имаште ли законното право да направите това?

А. Ботевъ: Защо не произведохте общински избори?

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля тишина, г-да! Другъ пътъ ще направите тия заблѣжки.

Министъръ Д. Тончевъ: Щомъ приехме, че конституцията на българското царство трѣбва да бѣде приложена и въ новитѣ земи, ние не можехме да оставимъ българскитѣ граждани по въпроса за данѣцитѣ, подъ два режима, защото знаете, че споредъ нашата конституция, българскитѣ граждани сѣ равни прѣдъ закона въ всѣко едно отношение, а особено относително данѣцитѣ. Не може и не трѣбва да се оставятъ едни граждани по отношение на единъ и сѣщи данѣкъ при по-благоприятни условия, отколкото сѣ други граждани. Този е смисълътъ на онова постановление на конституцията, което гласи, че всички български граждани сѣ равни прѣдъ закона, когато е въпросъ за данѣцитѣ. Но не ще съмнѣние, че наша длъжностъ бѣше, когато ще

се прилагатъ законитѣ на стара България къмъ новитѣ земи, да се спремъ съ особено внимание върху всички онѣзи разпорѣждания на нашитѣ специални закони, които, ако се приложатъ въ новитѣ земи, могатъ да уврѣдятъ съ нѣщо тамошнитѣ производства, отъ които ние очакваме и приходи, а тъй сѣщо и богатства. И понежже, както ще видимъ отъ даннитѣ, които ще процитираме тукъ и които ще допълнитъ онова, което се каза, главното занятие на тамошното население въ много отъ мѣстата е тютюневото производство, първата наша грижа бѣше да видимъ, въ какво законътъ за тютюнитѣ, който се прилагаше въ стара България, противорѣчи на обичаитѣ и на условията за произвеждането на тютюна въ нова България. Азъ счетохъ за нужно лично да отида тамъ, за да мога да изуча въпроса на самото мѣсто дотолкова, доколкото може да се изучи въ едно кжсо врѣме.

Недѣлко Атанасовъ: И то прѣдъ изборитѣ.

Министъръ Д. Тончевъ: Назначихме комисия, която се състоеше отъ нѣколко души тютюнопроизводители и търговци, покупатели на тютюнъ, на която комисия възложихме да изучи всичкитѣ постановления на нашия законъ за тютюна и да си даде мнѣнието, като какви измѣнения би трѣбвало да се въведатъ въ него, за да се не поврѣди въ нѣщо производството на тютюна въ тия нови земи, и като какви стѣснителни разпорѣждания въ нашия законъ има, съ които тѣ, може-би, за дълго врѣме на-да-ли ще могатъ да се помирятъ. Тази комисия за-сѣда въ продължение на цѣлъ мѣсець. Въ продължение на този мѣсець, тя проучи твърдѣ основателно цѣлия нашъ законъ за тютюна и въ единъ протоколъ изказа своето мнѣние, като какви измѣнения би трѣбвало да станатъ въ този законъ, като какви мѣрки би трѣбвало да се въведатъ допълнително, за да може да се отстрани всѣка една опасностъ и всѣки единъ страхъ отъ поврѣждане на тютюневото производство въ новитѣ земи. Основали на това тъй изказано мнѣние отъ тази комисия, състояща се отъ тютюнопроизводители и търговци на тютюнъ ние счетохме за своя длъжностъ още въ първитѣ разпорѣждания на този законъ да въведемъ онѣзи измѣнения въ него, които на първо мѣсто, тъй да се каже, трѣбва да обърнатъ нашето внимание. Тѣ се състоятъ въ слѣдующето. Извѣстно ви е, че споредъ нашия законъ за тютюна, никой не може да сѣе по-малко отъ два декара, нито пъкъ може да се позволи сѣянето на тютюнъ въ нѣкое село, ако не се набератъ желающи, които да могатъ да посѣятъ съвокупно повече отъ 40 декара. Оказа се, че въ новитѣ земи тѣзи разпорѣждания на нашия законъ за тютюна биха поврѣдили на тамошното производство, защото отъ това, което можехме да научимъ, излиза, че голѣма частъ отъ тамошното население сѣе винаги повърхностъ по-малка отъ два декара, а тъй сѣщо нѣрѣдко се срѣщатъ села, въ които не може да се набератъ 40 декара да бѣдатъ посѣяни, и че тамъ се заблѣзва, какво малкитѣ пространства, които се сѣятъ съ тютюнъ, иматъ това отличително свойство, че сѣ най-избранитѣ, даватъ най-доброто качество тютюнъ. Менѣ лично ми съобщаваха, че може да се намѣрятъ мѣста отъ половинъ лѣха, които, засѣяни съ тютюнъ, даватъ най-доброто качество тютюна. Очевидно е, слѣдователно, че, ако ние бихме задържали въ сила разпорѣжданията на нашия старъ законъ и ги турѣхме въ сила и въ новитѣ земи, щѣхме да убиемъ изъ коренъ, още въ самото начало, всичката тая култура, отъ която очакваме толкова богатства. Ето защо, първото нѣщо, което счетохме за нужно, бѣше: да се измѣни законътъ въ това отношение, въ смисълъ, че министърътъ на финанситѣ, като

спазва разпорежданията на стария законъ, добива едно право, да позволява да се сѣе отъ пѣкон си граждани и по-малко отъ два декара; това позволение ще се отнася за новитѣ земи, за които е въпросъ.

А. Стамболийски: Защо пѣкъ само за новитѣ? Нека бѣде и за старитѣ.

Министъръ Д. Тончевъ: Когато ще отидемъ да разискваме въ комисията сѣдня този въпросъ, можемъ да дойдемъ до съгласие, щото това измѣнение да бѣде приложено и въ старитѣ земи. Азъ като говоря, че ще бѣде само за новитѣ земи, казвамъ, какво ние мислѣхме по законопроекта, а до какво заключение и до какъвъ текстъ ще дойдемъ въ комисията, това още не ми е извѣстно, и азъ обичамъ да вѣрвамъ, че, ако дѣйствително има налице всички тѣ условия, за да се приложи въ новитѣ земи, казахъ го затова, защото мислѣхме до тази минута и продължаваме да мислимъ, че това разпореждане на стария нашъ законъ за тютюна въ това отношение въ стара България не стѣснява никого, нито пѣкъ прѣчи нѣщо на производството на тютюна. Ако, обаче, въ комисията се намѣри, че прѣдложеното за новитѣ земи измѣнение ще бѣде отъ голѣма полза и за стара България, нѣма освѣнъ да го приемемъ.

Сѣщата вѣща пѣхмѣ да принесемъ ако не измѣнѣхме закона и по отношение на 40-тѣ декара. Виждале, прочее, че първитѣ измѣнения на закона, които се прѣдлагатъ, сѣ отъ такова естество, че нѣма освѣнъ всички да ги приемемъ.

На второ мѣсто, споредъ мнѣнието на комисията, която се занимаваше съ въпроса въ Ксанти, датитѣ, които сѣ установени по нашия старъ законъ за заявленията отъ тютюнопроизводителитѣ, докога могатъ да засѣватъ, а тѣй сѣщо и други дати за разни заявления, които би трѣбвало да се правятъ, сѣ дати, които у насъ сѣ много по-ранни и че въ новитѣ земи сѣ били винаги съ единъ или два мѣсеца по-късно. Намѣрихмѣ за полезно да вземемъ въ внимание и тази забѣлѣжка на комисията, защото едни производители на тютюнъ, които въ продължение на дълги години сѣ не свикнали съ тѣзи дати, нѣма защо да бѣдатъ стѣснени, ако измѣнението на тѣзи дати въ нищо не би могло да поврѣди, не ще съмнѣние, ние сме мислили, че поправенитѣ дати ще бѣдатъ приложени еднакво и въ стара България.

Тѣзи сѣ, г. г. народни прѣдставители, разпорежданията, които иматъ съотношение съ тютюнопроизводството въ нова България.

Разпореждането на законопроекта по втората категория, което се отнася вече до облагането наново земитѣ, които се сѣятъ съ тютюнъ, съ единъ поземелонъ данѣкъ, се прѣдизвика отъ насъ, по сѣщитѣ онѣзи съображения, които се казаха отъ пѣкон отъ г. г. ораторитѣ, главно отъ г. Ляпчева, а тѣй сѣщо напоследѣкъ упоменати и отъ г. Георгова, че условията, при които се произвежда и продава тютюнътъ въ новитѣ земи, сѣ много по-благоприятни за тютюнопроизводителитѣ, отколкото онѣзи, които сѣ въ стара България, и че ако приложимъ стария законъ за тютюнитѣ и въ новитѣ земи, ще има дѣйствително едно голѣмо неравенство, забѣлѣжимо въ прѣимуществата или въ печалбитѣ, които дава тютюнътъ въ едната и въ другата страна. И затуй мислѣхмѣ, че ще услужимъ на самото тютюнопроизводство, ако направимъ едно измѣнение, въ този именно смисълъ, като обложимъ първокачественитѣ земи, които сигурно ще бѣдатъ земитѣ въ нова България, съ 3 л. на декаръ, а тукашнитѣ, които могатъ да се считатъ за по-долни, да се обложатъ съ по 2 л. на

декаръ, още повече, че мурурието днесъ се плаща отъ търговцитѣ. Тукъ се изказа мнѣние, че отношението 2 къмъ 3 е несправедливо, че новитѣ земи биха могли да понесатъ нѣщо повече. Г. г. народни прѣдставители! Този въпросъ ще разискваме въ комисията и по него можемъ да дойдемъ до едно съгласие. Азъ пѣма никога да се противя на едно съгласение въ комисията, било да се увеличи това, което е турнато за първото качество земи, било да оставимъ това, което е въ проектъ, или да направимъ пѣкою си друга комбинация.

А. Ляпчевъ: Друга комбинация — то е по-важно.

Министъръ Д. Тончевъ: Може и друга комбинация да направимъ — пѣмамъ нищо противъ, особено за новитѣ земи, кждѣто имаме даже възможностъ да боравимъ съ тѣзи комбинации повече, защото тамъ имаме повече приспособления за тютюнопроизводството, каквито сѣ разпитѣ складове, и каквито тукъ пѣмамъ. Вчера г. Ляпчевъ запита: какво ще стане съ всичкитѣ тютюневи складове, които бѣха собственостъ на режията, слѣдъ изтичането на нейната концесия.

Г. г. народни прѣдставители! Вие знаете, че въ Турция има една режия, която има концесията за фабрикуване и продаване на тютюнитѣ въ Турската империя. За голѣмо наше щастие, нейната концесия изтече на 1 априлий т. г. Нейниятъ прѣдставител дожда тукъ, въ София, и прѣдлага на българското правителство разни условия за оставането ѝ въ сила и за въ бѣдѣще, ако не за дълъгъ периодъ, то поне за пѣколко години, както направиха сѣрбитѣ и гърцитѣ, като я оставиха въ сила за още 3 години. Обаче, българското правителство намѣри за добръ да се възползува отъ изтичането на срока на концесията и да наложи свой собственъ режимъ. За това ние заявихмѣ своевременно на режията, че никакъвъ концесионенъ срокъ нѣма да бѣде подновенъ. И тѣй, отъ 1 априлий т. г. въ новитѣ земи дѣйствието и властта на Отоманската режия прѣстана.

А. Стамболийски: А складовитѣ?

Министъръ Д. Тончевъ: Складовитѣ, съ които тя се ползуваше и които останаха въ нашата нова територия, споредъ чл. 10 отъ поемнитѣ ѝ условия, се считатъ нейни, т. е. на режията, но турското правителство е имало право да ги изкупи. Ние замѣстваме турското правителство, слѣдователно, ако жѣлаемъ и ако имаме нужда, можемъ да ги изкупимъ, като се споразумѣемъ, разбира се, върху цѣната на тѣхъ складове.

Тѣй щото производството на тютюна въ новитѣ и старитѣ земи, породилъ нуждата за тѣзи измѣнения, които азъ упоменавамъ сега.

Последната категория измѣнения съдържа всички онѣзи разпореждания, които иматъ чисто фискаленъ характеръ — да се добие повече приходъ за държавното съкровище. Това е единствената имъ цѣль. Не съмъ азъ пръвъ отъ министритѣ на финанситѣ, който е прибѣгвалъ до тази мѣрка. Като прослѣдите историята за данѣка върху тютюна, вие ще видите, че таксата върху бандерола е била уголѣмяванъ постепенно; по въ всѣки случай винаги уголѣмяването е било умѣрено, непрѣувеличено, за да не би да се поврѣди на самата консомация, която може да се намали. Тѣй сѣщо и ние мислимъ, че съ таблицата, която е въ края на законопроекта, ние сме направили едно умѣрено увеличение, умѣрено, защото искаме съ това увеличение да не се причини намаление на консомацията. И азъ имамъ статистически данни за 10 години, прѣзъ които почти два пѣти се е увеличавалъ данѣкътъ или бандеролното право, отъ

които ние виждаме, че при все това консомацията не само че не се е намалявала, но постепенно се е увеличавала. Статистическите данни, които имаме на ръка, са за периода от 1904 до 1913 г. Така приходът от бандеролното право върху фабрикуването на тютюна и тютюневите изделия, съ което е гарантиран един-кой си заем, са следните: въ 1904 г. приходът е бил 11.328.140 л.; въ 1905 г. — 11.856.901 и нѣщо; въ 1906 г. — 12.501.643; въ 1907 г. — 16.044.454 л.; въ 1908 г. — 16.539.548 л.; въ 1909 г. — 16.774.174 л.; въ 1910 г. — 17.268.090 л.; въ 1911 г. — 20.804.543 л.; въ 1912 г., която е вече годината на мобилизацията — 20.113.411 л., спаднало малко и въ 1913 г., която тъй също пакъ бѣше ненормална — прѣзъ всичкото време на войната — 20.130.956 л. Най-нормална година бѣше 1911 г., която ни дава приходъ — 20.804.543 л. Виждате, че въ продължение на единъ периодъ отъ 10 години приходътъ отъ бандерола постоянно са се увеличавали.

Сжщото е и за мурурието, отъ което за сжщитѣ тѣзи години имаме приходъ: 842.207, 873.688, 918.769, 842.702, 910.084, 902.547, 912.447, въ 1911 г. — 1.140.275 л.; въ 1912 г. — 1.047.531 л. и въ 1913 г. — 1.182.468.

Тѣзи цифрови данни показватъ, че въпрѣки двукратното увеличение на бандеролното право, консомацията не се е намалила, а, наопаки, се е увеличила, което тъй също показва, че мѣрките противъ контрабандата са били доста ефикасни.

Г. Кирковъ: Повече хора са пушили.

Министъръ Д. Тончевъ: Г. г. народни прѣдставители! Производството на тютюна има значение не само за интереситѣ на държавното съкровище; то има още по-голямъ интересъ за народното стопанство и за народното богатство, защото по-малко или много по-малко отъ 30% отъ количеството, което се произвежда, се консумира въ страната и ни дава този приходъ, а 70% се изнася за продажъ въ странство. Вътрѣшната консомация въ стара България не е по-голямъ процентъ — тя е 33% и нѣщо, а отъ новитѣ земи се изнася $\frac{3}{4}$ отъ тютюна за продажба въ странство. Виждате, слѣдователно, какво голямо значение има производството на тютюна въ новитѣ земи за нашата износна търговия. Таблицата, която ви чете г. Ляпчевъ за производството на тютюнътъ въ новитѣ земи е съвършено вѣрна — азъ пѣма да я чета, защото...

А. Ляпчевъ: Тя е сжщата.

Министъръ Д. Тончевъ: ... тя е сжщата таблица — и тя е извадена, ако се не лъжа, отъ статистиката на г. Карлъ Мюлеръ, търговско аташе на германското правителство, който е стоялъ въ Турция въ продължение на цѣли 12 години, за да изучава тютюнопроизводството. Тѣй щото тѣзи статистики са съвършено вѣрни. Азъ ще ги допълня съ други двѣ таблици, отъ особена важностъ и които прѣдставляватъ за васъ интересъ да ги знаете. Азъ държа една таблица за числото на селата въ новитѣ земи, които влизатъ въ българска територия, въ които се произвежда тютюнъ, за числото на производителитѣ, за количеството на засѣтитѣ пространства въ дюломи и добитата реколта за 1910 г. По околии, напр., имаме: въ Джумая — Бала 41 села, които се занимаватъ съ тютюнопроизводство, има 4.333 души тютюнопроизводители, и засѣдени дюломи 8.730; въ Неврокопъ — 80 села, 6.112 тютюнопроизводители и засѣдени дюломи 11.338; въ Петричъ — 23 села, 497 тютюнопроизводители и засѣдени дюломи 655; въ Струмица — 45 села, 1.304 тютюнопроизводители и засѣдени дюломи 3.276; въ Кушукатакъ — 132 села, 5.088 тютюнопроизводители и засѣдени дюломи 8.150; въ

Ортакой — 71 села, 2.463 тютюнопроизводители и засѣдени дюломи 4.042; въ Софлу — 59 села, 1.448 тютюнопроизводители и засѣдени дюломи 2.574; въ Деде-Агачъ — 24 села, 485 тютюнопроизводители и засѣдени дюломи 518; въ Ксантх — 97 села, 4.865 тютюнопроизводители и засѣдени дюломи 44.034; въ Ахъ-Челеби — 14 села, 120 тютюнопроизводители и засѣдени дюломи 148; въ Даръ-дере — 29 села, 1.907 тютюнопроизводители и засѣдени дюломи 3.471; въ Поморджина — 135 села, 3.359 тютюнопроизводители и засѣдени дюломи 13.428; въ Шанкъ-Джума — 114 села, 3.561 тютюнопроизводители и засѣдени дюломи 6.651; въ Егри-дере — 59 села, 1.897 тютюнопроизводители и засѣдени дюломи 2.539; въ Саръ-шабанъ — 13 села, 878 тютюнопроизводители и засѣдени дюломи 5.160. Общо въ нова България 936 села се занимаватъ съ тютюнопроизводство, има 38.318 тютюнопроизводители и засѣдени дюломи — 114.717. Това е за 1910 г.

Тукъ имамъ друга една таблица, която показва тъй сжщо, че въ новитѣ земи, съ течение на времето, работната земя, която се засѣва съ тютюнъ, се увеличава отъ година на година, а тъй сжщо се увеличава и числото на тютюнопроизводителитѣ и числото на селата. Напр., въ 1884 г. въ сжщитѣ тия околии е имало 199 села, които са се занимавали съ производство на тютюнъ, 5.900 производители и засѣдени дюломи 19.900; въ 1885 г. е имало 244 села; 6.000 производители и 21.800 дюлома, и т. н. като вървимъ, ще дойдемъ до 1900 г., когато е имало 316 села, 10.000 души производители и 53.100 дюлома. Въ 1901 г. — 330 села, 10.600 производители и 56.300 дюлома. И най-сетѣ въ 1907 г. имаме 363 села, 12.300 производители и 59.900 дюлома. Всичко това показва, че сжществуватъ онѣзи условия, които ще ни позволятъ въ бъдеще, както въ стара, тъй, даже още повече, и въ нова България, да можемъ да се надѣваме, че това производство ще напредва, ще се увеличава, ще даде богатство на самата страна, а тъй сжщо и сръдства на държавното съкровище.

Зависа отъ васъ, г. г. народни прѣдставители, да се съгласимъ тукъ да приемемъ онѣзи измѣненни на закона за тютюна, които, приложени въ новитѣ земи, ще способствуватъ за всичко това, за което азъ говорехъ, които, приложени и въ стара България, ще могатъ да способствуватъ както за увеличението производството на тютюна, за подобренето на неговото качество, тъй сжщо и за увеличаване приходитѣ на държавното съкровище.

Ето защо, г. г. народни прѣдставители, азъ безъ да ви отгичавамъ повече по тоя въпросъ, ще ви моля да признаете, че видоизмѣненята отъ третѣ категории разпорѣждания въ нищо не противорѣчатъ на интереситѣ на страната, че на-да-ли биха се намѣрили оправдателни мотиви, за да се гласува противъ тоя законопроектъ.

Моля ви, прочее, да се съгласите да го приемете по принципъ, да се прѣпрати на изучаване въ комисията и тамъ азъ ще бъда първиятъ, който ще изкажа готовностъ да направимъ всички подобрения, съ съдѣйствието на г. г. народнитѣ прѣдставители. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсниа центъръ)

(Прѣдседателското мѣсто засма подпрѣдседателя г. д-ръ С. Иванчовъ)

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Ще полова на гласуване законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за тютюна и тарифата на бандеролитѣ за изработенитѣ тютюневи изделия, измѣненъ и допълненъ съ законитѣ отъ 31 декем-

врий 1899 г., 10 януарий 1904 г., 20 декемврий 1906 г. и 11 мартъ 1907 г. Които сж за приебането по принципъ на този законопроектъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Г-да! Часътъ минава 8, ще трѣбва да вдигнемъ засѣданието.

Съгласно взето едно рѣшение отъ Народното събрание, втория четвъртъкъ отъ началото на

всеѣки мѣсець, е прѣдначаненъ за питаня и запитвания.

Утрѣ, четвъртъкъ, дневниятъ редъ ще бжде отговоръ на г. г. министритѣ на питанята и запитванията, направени отъ г. г. народнитѣ прѣдставители.

Засѣданието се закрива.

(Закрито въ 8 ч. 20 м. вечерята)

Прѣседателствующи подпрѣседатели: { Д-ръ С. Иванчовъ.
Д-ръ И. Момчиловъ.

Секретаръ: Д-ръ Ф. Симеоновъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гълъбовъ.